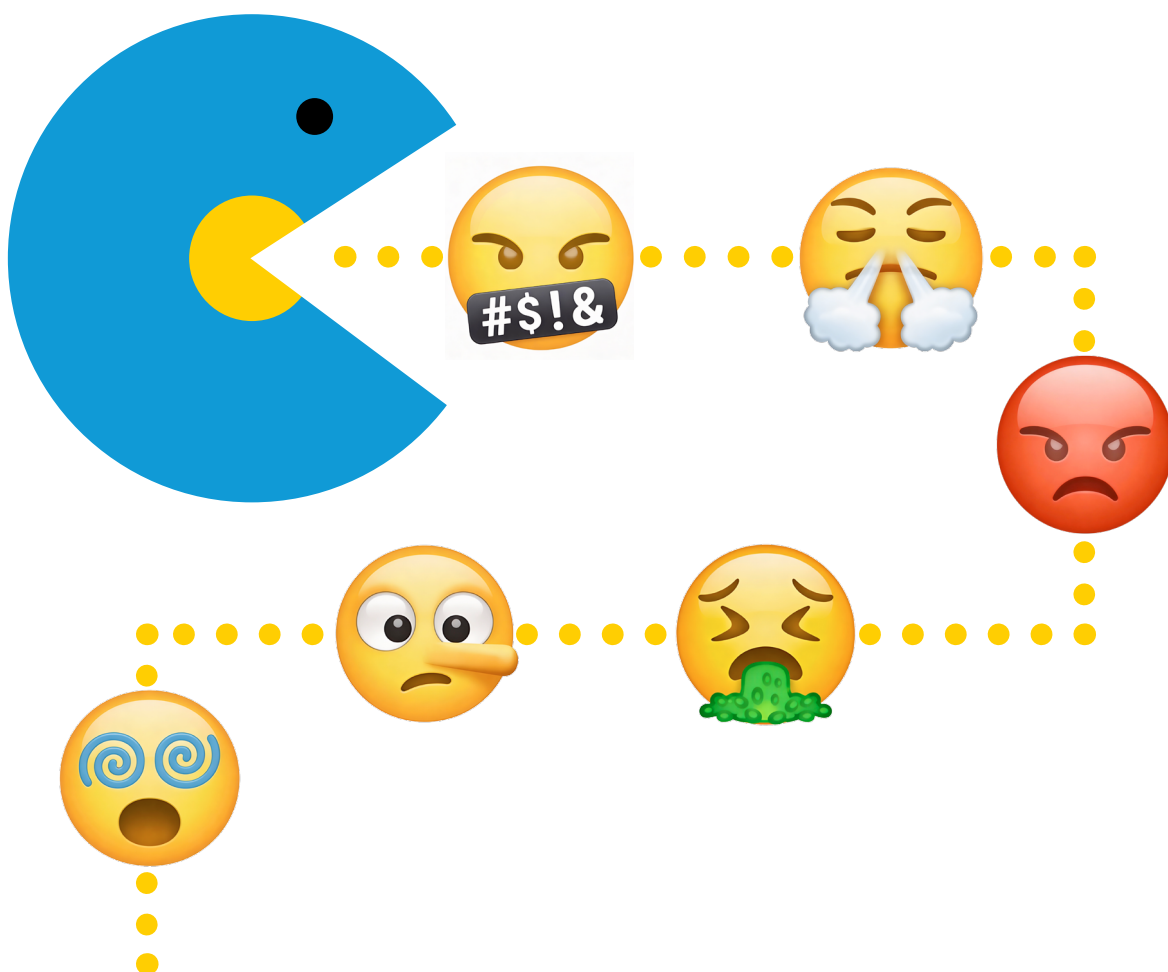

guia per **educar**.....

en temps de discurs d'odi i desinformació

Recursos per al foment de l'alfabetització mediàtica
i informacional (AMI) en **defensa dels drets
humans i la democràcia des de les aules**

Assemblea de
Cooperació
per la Pau

Títol de la publicació:

Guia per educar en temps de discurs d'odi i desinformació
Recursos per al foment de l'alfabetització mediàtica i informacional (AMI)
en defensa dels drets humans i la democràcia des de les aules

Edita:

Assemblea de Cooperació per la Pau

Gener de 2026

Índex

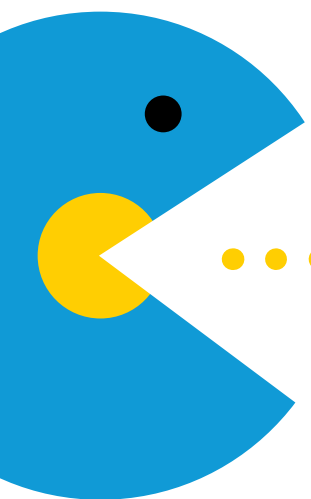
BLOC I / PART TEÒRICA

1. INTRODUCCIÓ: PER QUÈ AQUESTA GUIA?	9
2. QUI SOM	10
2.1. Learn to Check	11
2.2. Assemblea de Cooperació per la Pau	11
3. DISCURS D'ODI I DESINFORMACIÓ: QUÈ SÓN I COM ENS AFECTEN?	11
3.1. Què són?	12
Però llavors... Què és la desinformació?	12
Exercici per a primària	14
Exercici per a secundària	14
I el discurs d'odi, què és?	15
El discurs d'odi no cau del cel	15
3.2. Quines tipologies hi ha?	15
Racisme, xenofòbia, islamofòbia	15
Antifeminisme i LGTBIQ+ fòbia	16
Nativisme cultural o nacionalista	16
I funcionen de manera aïllada? Gairebé mai	16
3.3. Qui els promou?	17
3.4. Quines formes i estratègies utilitza la desinformació?	20
Context fals	23
Exercici per a secundària	24
Contingut enganyós	24
Contingut impostor	24
Connexió falsa	25
Contingut manipulats	25
Contingut fabricat (<i>deepfake</i>)	25
<i>Hahaganda</i>	26
<i>Fake science</i>	26
Atacs de bots i trols	26
Estratègies	26

3.5. IA: biaixos, discriminació i desinformació	27
Biaixos, discriminació i la idea de «caixa negra»	27
Per què la IA pren certes decisions?	
El problema de la «caixa negra»	27
Desinformació algorítmica: quan la IA alimenta el discurs d'odi	28
Riscos que vulneren drets	28
IA i justícia social	29
4. COM AFECTA ELS NOSTRES DRETS	29
Dret a la informació veraç	30
Dret a la llibertat d'expressió	30
Dret a la participació	30
Dret a la salut	31
Dret a la intimitat i a la pròpia imatge	31
Dret a la no-discriminació	31
Dret de seguretat	31
Dret de migració	31
Altres impactes	32
Impactes específics de l'entorn digital	33
Exercici per a secundària	34
5. 5. QUÈ PODEM FER? COM FRENAR LA DESINFORMACIÓ I L'ODI	37
5.1. Alfabetització mediàtica i informacional (AMI)	37
5.2. El moviment del <i>fact-checking</i>	38
5.3. Més periodisme	39
5.4. Dissenyar i difondre contranarratives	40
5.5. Crear aliances àmplies	40
5.6. Més democràcia	40
6. ESBORRANT L'ODI: CONTRANARRATIVES I NARRATIVES ALTERNATIVES	41
6.1. Contranarratives protagonitzades per veus diverses.	42
6.2. Què fa efectiva una contranarrativa?	45
6.3. Com crear narratives alternatives en un context educatiu?	45
Exercici per a secundària i batxillerat	47
6.4. Narratives de l'amor	49

BLOC II / PART PRÀCTICA

7. QUÈ PODEM FER DES DELS CENTRES EDUCATIUS?	54
7.1. Treball amb el claustre, les famílies i la comunitat educativa	54
7.2. Treball amb l'alumnat	55
7.3. Activitats per a l'aula	56
7.4 Activitat per a primària	57
7.5 Activitat per a secundària	62
7.6 Activitat per a batxillerat i cicles formatius	66
7.7. Altres activitats	71
7.7.1. Més enllà del gol: afrontant l'odi al futbol	71
7.7.2. És només un joc? Llenguatge, homofòbia i discurs d'odi	74
8. PER SABER-NE MÉS: EXPERIÈNCIES EDUCATIVES INSPIRADORES	76
RECURSOS	81
REFERÈNCIES	83

bloc I

**part
teòrica**

1 Introducció: per què aquesta guia?

En els darrers anys estem assistint a un procés de radicalització i polarització dels discursos a l'esfera pública, tant als mitjans de comunicació com a les xarxes socials i a la política institucional. Es multipliquen missatges que assenyalen i estigmatitzen determinats col·lectius: persones migrades i racialitzades, dones i persones feministes, persones LGTBIQ+, defensors de drets humans, entre d'altres. Abans que es vulnerin drets, hi sol haver un procés previ de deslegitimació: difamació, desinformació, construcció de por, normalització del prejudici i desplaçament dels marcs democràtics que protegeixen els que ja es troben en posicions de més vulnerabilitat.

Alhora, vivim exposats a un flux d'informació constant. Ens arriben notícies, opinions, mems, vídeos, cadenes de missatges, titulars i peces aparentment «explicatives» que circulen a gran velocitat. En aquest context, no sempre és fàcil diferenciar què és una dada contrastada i què és una opinió, què és una informació veraç i què és una mentida o una manipulació. Per als adolescents i els joves, que passen bona part del seu temps en entorns digitals i construeixen identitat i pertinença, aquesta confusió encara pot ser més gran. La irrupció de la intel·ligència artificial en la creació i difusió de continguts afegeix noves dificultats: permet elaborar missatges falsos amb aparença molt creïble, amplificar estereotips i reforçar discursos discriminatoris sense que sempre sigui evident qui hi ha al darrere, amb quina intencionalitat o a través de quins mecanismes de difusió.

A ACPP defensem un món més just i pacífic, on totes les persones tinguin drets i oportunitats. Per això creiem que és important tornar a parlar de llibertats i de drets humans de manera clara, propera i pedagògicament útil. Aquesta guia sorgeix sota aquesta premissa: una proposta per treballar, a l'aula i en espais d'educació no formal, l'impacte que tenen els discursos d'odi i desinformació sobre drets fonamentals com la seguretat personal, la llibertat de circulació, la llibertat de pensament, consciència i religió, la llibertat d'opinió i d'expressió i la llibertat de reunió i d'associació pacífica. La intenció no és només conèixer aquests drets, sinó preguntar-nos què signifiquen avui, com s'estan reinterpretant des de certs discursos extremistes i quines conseqüències té tot això sobre la vida de les persones, aquí i a altres llocs del món.

Aquesta guia parteix d'una convicció pràctica: fomentar una cultura de pau entre la joventut exigeix comprendre els mecanismes cognitius i emocionals que alimenten la discriminació, la deshumanització i la violència simbòlica per poder-los gestionar i superar. L'educació, a més, és cada cop més una responsabilitat col·lectiva: es desenvolupa al llarg de tota la vida i està fortament influïda pel context territorial i social en què vivim. En aquest marc, els centres educatius i els espais socioeducatius tenen un paper insubstituïble: no només transmeten continguts; també construeixen condicions per a la

convivència, el reconeixement i la participació democràtica.

ACPP parteix de la idea que, per desenvolupar consciència moral i afavorir una convivència positiva, és indispensable provocar reflexió i facilitar que les persones siguin capaces d'analitzar els seus posicionaments i debatre amb altres persones. El diàleg, la reflexió crítica i l'empatia són elements estructurals en els nostres recursos didàctics. Per això, les activitats proposades en aquesta guia es basen en metodologies participatives que prioritzen l'aprenentatge dialògic com a via per desconstruir estereotips, identificar manipulacions i transformar idees que sovint se sostenen més en la por, l'hàbit o la pressió del grup que no pas en una deliberació informada.

Aquesta guia es dirigeix al professorat de primària i secundària i al personal educador d'espais d'educació no formal que vol treballar aquests temes amb el seu alumnat de manera participativa i situada. Forma part del projecte «En defensa del compliment dels Drets Humans de primera generació i llibertats bàsiques a Catalunya, Colòmbia i República Dominicana», finançat per l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament a la convocatòria de 2024. El seu objectiu és acompanyar els centres i els equips educatius en la tasca de promoure discursos i pràctiques comunicatives basades en el respecte als drets humans, tant als mitjans tradicionals com als entorns digitals, contribuint a construir comunitats educatives més informades, crítiques i inclusives davant de la desinformació i els discursos d'odi.

Per facilitar-ne l'ús, la guia s'estructura en dos blocs complementaris. Al primer, s'ofereix un marc de comprensió per identificar què són la desinformació i el discurs d'odi, quins actors els impulsen, quines lògiques de circulació utilitzen i com identificar-los. Al segon bloc, de caràcter pràctic, es proposen activitats adaptades a diferents etapes educatives, amb dinàmiques orientades a enfortir l'alfabetització mediàtica i informacional, la deliberació ètica, l'empatia i la capacitat de construir contranarratives que redueixin el dany, reforcin la convivència i protegeixin drets.

2 Qui som?

Aquesta guia ha estat elaborada a partir de la col·laboració entre l'Assemblea de Cooperació per la Pau i Learn to Check.

2.1 Learn to Check

Learn to Check és una associació sense ànim de lucre que promou l'alfabetització mediàtica i informacional (AMI) a Espanya per crear resiliència a la desinformació i fomentar el pensament crític i els valors democràtics. La seva activitat s'articula al voltant de quatre eixos: la formació per a tota mena de públics, els projectes innovadors d'educació mediàtica amb impacte social, la investigació en desinformació i l'AMI i la creació de materials educatius i divulgatius. Des de 2018, Learn to Check ha format més de 22.000 persones a Espanya i en col·laboració amb més de 70 entitats i administracions.

2.2 Asamblea de Cooperació per la Pau

Assemblea de Cooperació per la Pau (ACPP) som una plataforma de persones compromeses amb la construcció d'un món més just, digne i igualitari. Actuem de manera local i global, abordant reptes que transcendeixen fronteres i realitats, amb l'objectiu de transformar les estructures que perpetuen la desigualtat i la injustícia. A ACPP treballem per canviar les «regles del joc» a través de l'acció quotidiana, sense neutralitat, enfocant-nos a assolir una societat equitativa on totes les persones tinguin la possibilitat de viure amb dignitat. La nostra tasca abraça des de la cooperació internacional fins a la intervenció en comunitats locals i la sensibilització ciutadana, sempre amb una perspectiva independent, progressista i laica. Entenem la sensibilització com un procés continu i crític, on les persones participants es converteixen en agents actius de transformació, articulant respostes locals als reptes globals.

3 Discurs d'odi i desinformació: què són i com ens afecten?

El discurs d'odi i la desinformació s'alien per complir una meta, de vegades comuna: allunyar-nos de la comprensió del món, dividir la societat en un «ells» i un «nosaltres» i debilitar la confiança necessària per impulsar accions de canvi col·lectives. La desinformació i el discurs d'odi solen aparèixer de manera conjunta, s'entremesclen i, a més, també es combinen amb altres violències i estereotips i discriminacions. Aquesta acció conjunta també exigeix mesures per frenar conjuntament els dos fenòmens.

3.1 Què són?

La **desinformació**, com veurem més endavant, és informació falsa que intenta perjudicar algú. I en aquest propòsit també s'hi intueix l'odi. **La desinformació és, per tant, odi en forma de mentida.** Tant la desinformació com el discurs d'odi busquen polaritzar en un escenari en què els drets humans i la democràcia en surten perjudicats.

En els temps que corren, qui no ha sentit a parlar de les *fake news*? S'utilitza aquest terme per referir-se a la informació deliberadament falsa que ens arriba i, tot i que està en boca de molts, la paraula més rigorosa per definir el fenomen que ens aguaita i preocupa el 69% de la població espanyola (Digital News Report, 2025) és desinformació. Des d'àmbits acadèmics i periodístics, es descarta l'ús de *fake news* per tres raons.

En primer lloc, perquè simplifica un fenomen complex: ens fa pensar que la informació falsa només es presenta en format notícia quan, en realitat, és camaleònica, pot prendre la forma d'una notícia, d'un vídeo descontextualitzat, d'una imatge manipulada, de declaracions falses en una tertúlia de ràdio o en un directe d'un *gamer* i moltes altres. En segon lloc, de l'expressió *fake news* se'n pot desprendre que els que menteixen deliberadament per manipular l'opinió pública són els periodistes i els mitjans de comunicació. Però, en realitat, hi ha molts actors implicats que poden ser periodistes, polítics, empresaris, *influencers* i altres. En tercer lloc, *fake news* és un oxímoron, és a dir, una contradicció. Les regles ètiques de l'ofici periodístic comporten l'obligació de contrastar amb diferents fonts fiables qualsevol informació abans de difondre-la. Per tant, si hi ha una bona praxi periodística, cap notícia ha de contenir informació falsa ni cap informació falsa es pot colar en una notícia. Així que hem de parlar amb propietat. Hem de parlar de desinformació.

Però llavors... Què és la desinformació?

Si agafem una batedora i al got hi posem falsedats, hi afegim odi i ho barregem tot bé, el plat resultant és la desinformació. Se serveix freda i queda allà, amb una textura desitjable, fàcil de pair i amb el poder de fer mal a qualsevol estómac. La desinformació és un batut de falsedats i d'odi, és a dir, barreja els dos components a les seves narratives.

Ingredients com aquest alimenten la indústria de la desinformació, que arriba a ser molt lucrativa, tal com mostren alguns estudis, que calculen que un total de 20.000 dominis identificats com a webs de risc pel seu contingut desinformatiu generen 213 milions d'euros anuals en ingressos publicitaris (Global Disinformation Index, 2019). Però si volem cuidar la nostra salut, hauríem de llegir l'etiqueta nutricional i ser conscients dels ingredients i els efectes adversos potencials.

Deixant de banda metàfores culinàries o nutricionals, hi ha moltíssimes definicions de desinformació. Entre les més acceptades, hi ha aquestes dues:

«Informació que és falsa i que ha estat creada deliberadament per perjudicar una persona, un grup social, una organització o un país.»

(Wardle y Derakhshan, 2017, p.20)

«Informació falsa, errònia o enganyosa, dissenyada, presentada i promoguda intencionalment per causar danys públics o per lucrar-se.»

(Comissió Europea, 2018, p.10)

Tot i que la desinformació no és un fenomen nou, actualment adquireix una dimensió més gran, ja que, amb les xarxes socials i les innovacions tecnològiques com la intel·ligència artificial generativa, aquest tipus de continguts es poden produir i distribuir de manera ràpida, barata, sofisticada i massiva. De vegades comença com un rumor. I, en molts casos, s'aprofita de la infoxicació o la infodèmia, és a dir, de l'excés d'informació i de la immediatesa i l'actitud acrítica amb què de vegades la consumim.

Exercici per a PRIMÀRIA

Què és un rumor i com ens perjudica? Us proposem un exercici per practicar aquests conceptes a la pàgina 58.

Exercici per a SECUNDÀRIA

les dues definicions sobre desinformació que hem inclòs en aquesta guia assenyalen una cosa molt rellevant: les seves conseqüències. Cal subratllar que la desinformació està dissenyada i orientada per perjudicar «una persona, un grup social, una organització o un país» (Wardle i Derakhshan, 2017, p. 20) i «per causar danys públics» (Comissió Europea, 2018, p. 10).

Exercici: Us proposem mirar el reportatge "El diputado gay que resistió a la industria de mentiras en Brasil". Es tracta d'una peça periodística del projecte «Noticias falsas, víctimas reales», impulsat per EFE Verifica i Learn to Check per conscienciar de l'impacte que té la desinformació en les persones, els drets humans i les democràcies.

Un cop hàgiu mirat el vídeo, us suggerim que en parleu amb les persones del grup per respondre les preguntes següents:

- Com ha afectat la desinformació a Jean Wyllys? Fixeu-vos en l'impacte en els seus drets, els seus sentiments i la seva família.
- Com l'ha perjudicat aquesta desinformació a la feina, en el seu temps lliure i en altres aspectes de la seva vida?
- Com creieu que es podria actuar per frenar la desinformació i els danys que comporta?

¹Vídeo "El diputado gay que resistió a la industria de mentiras en Brasil"
<https://youtu.be/8EaExU6-VWU>

I el discurs d'odi, què és?

Alguna vegada heu sentit que determinades frases, comentaris o publicacions «van més enllà d'una opinió»? que no busquen debatre, sinó ferir? Doncs això té un nom: **discurs d'odi**. Segons les Nacions Unides, el discurs d'odi és «qualsevol tipus de comunicació —oral o escrita— o comportament que ataca o utilitza un llenguatge pejoratiu o discriminatori en referència a una persona o grup en funció del que són» (Nacions Unides, 2025). És a dir, quan algunes persones o organitzacions ataquen una altra persona per la seva identitat: per la seva religió, origen ètnic, nacionalitat, raça, gènere o qualsevol altre tret que les defineix. I, comptel!: això no passa només amb paraules. També es pot difondre amb imatges, símbols, dibuixos, mems, gestos, vídeos... i pot circular per xarxes, en un grup de WhatsApp o fins i tot al pati de l'institut. Ara bé: hi ha una definició única i universal? No. L'ONU recorda que no hi ha una definició legal globalment vinculant, cosa que en complica la regulació i la denúncia. Però entendre'l és el primer pas per frenar-lo.

El discurs d'odi no cau del cel

De vegades pensem que són accions sense importància, comentaris desafortunats o individus aïllats. Però el discurs d'odi és molt més que això. Funciona com una **estructura**, una xarxa d'idees i prejudicis que ve de lluny: del racisme històric, del patriarcat o de dinàmiques socials d'exclusió que avui dia continuen vigents i actives.

3.2 Quines tipologies hi ha?

Si l'odi fos un camaleó, podríem dir que canvia de color segons les circumstàncies. L'odi, com aquest animal, s'adapta, es disfressa, es camufla o es mimetitza amb l'entorn i moltes vegades aconsegueix passar desapercebut. Per això en trobem a les xarxes, tertúlies, mems, grups de Whatsapp, a estadis de futbol o cançons que es viralitzen.

Però darrere de tanta varietat, hi ha alguns eixos comuns:

Racisme, xenofòbia, islamofòbia

Es tracta de discursos que etiqueten persones d'origen migrant o racialitzades com «amenaces», «invasors», «delinqüents» o «culturalment incompatibles». Et sona?

Antifeminisme i LGTBQ+ fòbia

Narratives que ataquen els drets de les dones, ridiculitzen persones LGTBQ+ o neguen la seva existència i dignitat.

Nativisme cultural o nacionalista

Missatges que defensen una identitat «pura» (que en realitat no ha existit mai) i que rebutgen tot el que consideren «de fora».

I funcionen de manera aïllada? Gairebé mai.

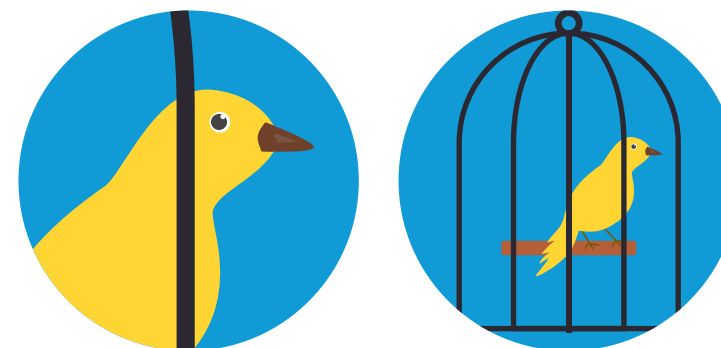
Aquí entra en joc la teoria de la interseccionalitat.

- Perquè no és el mateix ser dona.
- Ni és el mateix ser migrant.
- Ni és el mateix ser una persona LGTBQ+.

Però quan aquests eixos es combinen —dones migrants racialitzades, persones LGTBQ+ d'origen no europeu, etc.— l'odi es multiplica. Cada etiqueta suma capes de vulnerabilitat.

Per entendre què és la interseccionalitat, una imatge molt útil és la metàfora de la «gàbia d'ocells» que la filòsofa feminista Marilyn Frye (1983) va fer servir per explicar com funciona l'opressió. Imagineu-vos que observeu un únic barrot d'una gàbia, molt de prop. Aquest barrot, per si sol, no sembla suficient per impedir que l'ocell voli. Podríeu mirar-lo cada dia, analitzar-lo detalladament, i tot i així no entendríeu per què l'ocell no surt simplement envoltant-lo. El truc és que la vostra mirada és massa estreta. Però quan feu un pas enrere i observeu tota la gàbia alhora, de sobte ho veieu clar: no és un barrot aïllat, el que conté l'ocell, sinó una combinació de barrots. No n'hi ha cap que sembli decisiu per si sol, però junts formen un sistema de límits que el manté atrapat.

Amb la interseccionalitat passa exactament el mateix. Un sol factor —ser dona, ser d'origen migrant, ser racialitzada, ser pobra, ser LGTBQ+, tenir discapacitat...— no explica completament les dificultats que tenen moltes persones i col·lectius. Però quan aquests factors es creuen i s'acumulen, creen una estructura més complexa que condiciona la vida quotidiana, les oportunitats, la mobilitat social o fins i tot la seguretat.

La idea d'interseccionalitat ens convida a mirar la gàbia completa i ens recorda que, per lluitar contra la discriminació i construir societats justes, no n'hi ha prou de veure un sol barrot: cal veure tota la gàbia.

3.3 Qui els promou?

Aquesta és la **pregunta clau**: qui hi ha al darrere?, qui mou els fils? La resposta no és senzilla ni única. Abans de reflexionar sobre qui hi ha darrere de la desinformació i del discurs d'odi, és important tenir en compte que la nostra dieta mediàtica actual ens

exposa més a aquest fenomen. El fet que les persones, i sobretot els joves, s'informin principalment en xarxes socials on l'entreteniment és l'activitat principal, on els continguts verços i valuosos es barregen amb els falsos i generadors d'odi i on l'algorisme fa una selecció de continguts en què prioritza els continguts lucratiu respecte dels informatius, crea el brou de cultiu perfecte per a la desinformació i el discurs d'odi. El fenomen *news find me perception* (Gil de Zúñiga i Diehl, 2019), en què les notícies ens troben navegant en comptes que nosaltres les anem a buscar als mitjans de comunicació, incideix en com ens informem.

Els fils de la desinformació no es mouen sols, ni tampoc els mou de manera senzilla un agent identificat clarament. Darrere de la desinformació, tal com assenyalen els investigadors Bradshaw i Howard (2019) hi ha múltiples actors implicats que intenten obtenir beneficis econòmics, rèdit polític i protagonisme, com ara alguns partits, la classe política, certs governs autoritaris, pseudoperiodistes i pseudomitjans i alguns grups d'interès, *influencers* i ciutadans.

De vegades, no s'arriba a conèixer qui hi ha al darrere, però altres vegades sí que es poden identificar els actors de l'ecosistema de la desinformació, que sovint actuen coordinats. De vegades, els agents estrangers que volen interferir en l'opinió pública o en la democràcia d'altres països creen aliances amb actors locals o nacionals per ser tots plegats més eficaços.

Fonts fiables

Però i si la informació us l'envia una persona de la família, la vostra millor amiga o una *influencer* que us agrada molt? Quan parlem d'informació, és important distingir entre **fonts fiables** i **fonts de confiança**. Una font fiable és un mitjà de comunicació o una institució que treballa amb normes professionals, contrasta dades i assumeix responsabilitats si comet errors, independentment de qui la llegeixi. En canvi, una font de confiança sol ser una persona propera, com la vostra mare enviant-vos un WhatsApp, en qui confieu perquè sabeu que no us vol enganyar. No obstant això, pot ser que aquesta persona no hagi comprovat la informació i hagi compartit una cosa falsa sense mala intenció.

La desinformació es difon precisament quan confonem la confiança personal amb la fiabilitat informativa i donem per cert tot el que ens arriba d'algú proper.

Ara bé, d'on ve la desinformació? Qui és qui, en l'ecosistema de la desinformació? Aquesta infografia us pot ajudar:

I **els fils del discurs d'odi**, qui els mou? El discurs d'odi és un fenomen tant simbòlic com estructural, no sempre explícitament violent, però amb profundes arrels en desigualtats històriques, que pot ser promogut per actors amb poder polític, mediàtic, social o institucional.

De fet, els discursos i els delictes d'odi no són patrimoni exclusiu de l'extrema dreta — tot i que aquesta el promogui de manera organitzada, no vol dir que només s'originin a l'extrema dreta—. Hi ha altres actors socials, comunitaris, mediàtics i institucionals que poden reproduir o normalitzar aquests discursos, directament o indirectament, a través de mitjans de comunicació, plataformes digitals, *influencers*, campanyes de comunicació o màrqueting, reptes virals o espais públics com camps de futbol, patis o parcs. Per exemple, quan a una graderia esportiva es fan comentaris racistes o LGTBIQ-fòbics als jugadors o jugadores o quan a l'aula o al pati es toleren acudits amb comentaris pejoratius per a persones d'origen migrant o d'ètnia gitana, s'està normalitzant i perpetuant el discurs d'odi.

Pensem que el discurs d'odi prové dels extrems més radicalitzats, com ara grups neonazis o d'extrema dreta, però si observem el nostre entorn (i també el nostre *smartphone*) ens adonarem que de vegades apareix en espais quotidians, en bromes, en titulars malintencionats o fins i tot en comentaris normalitzats que passen desapercebuts, com els de l'afició futbolística, per exemple. En aquest sentit, trobareu una activitat per treballar aquests aspectes al bloc 2 d'aquesta guia².

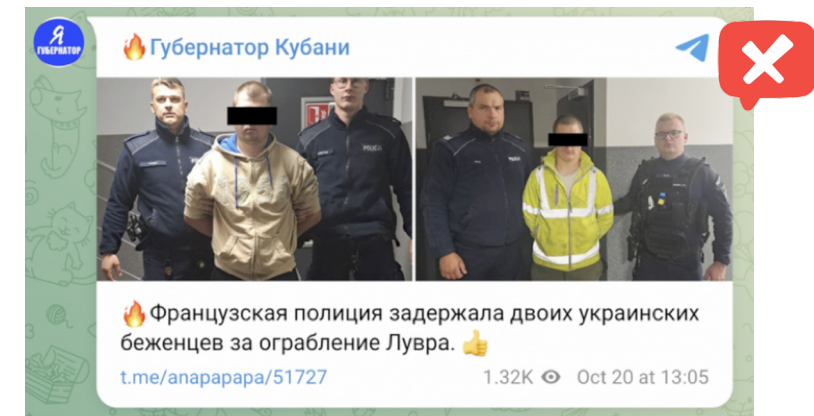
3.4 Quines formes i estratègies utilitza la desinformació?

La desinformació és mutant, va canviant de forma contínuament per continuar sent atractiva. Contingut descontextualitzat, *deepfakes*³, contingut manipulat, *hahaganda*⁴, compra de mitjans locals, pagaments a *influencers*... En aquest apartat, descriurem algunes de les formes més habituals que adopta la desinformació. Però abans, ens agradaria posar a prova les vostres habilitats de verificació i saber si podeu intuir alguna. La verificació és un procés que consisteix a anar estirant del fil d'un cabdell fins a desenredar tot l'embolic i arribar a la informació veraç. Fixa't en la captura de pantalla de la pàgina següent:

² Vegeu la pàgina 53

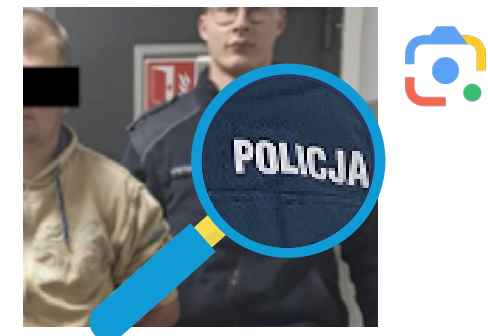
³ Vegeu la pàgina 25

⁴ Vegeu la pàgina 26

Com podem saber què diu a la fotografia? Fent servir eines com Google Lens, podeu traduir el text de la imatge. Aquí es diu que la policia francesa ha detingut uns ciutadans ucraïnesos com a responsables del robatori al museu francès del Louvre que es va produir el 19 d'octubre de 2025. Com podríem verificar aquesta informació? Per contrastar la informació, hem de fer servir el nostre pensament crític, els nostres coneixements previs —intentant evitar els nostres biaixos cognitius— i les eines pertinents que ens poden ajudar en cada ocasió. Per tant, per verificar aquesta fotografia, teniu diferents opcions:

- 1 Buscar aquesta informació en mitjans de comunicació francesos, al web de la fiscalia o de la policia franceses o en altres fonts fiables.
- 2 Fixeu-vos en l'uniforme de la policia. Aquest és l'uniforme de la policia francesa?
- 3 Observeu els detalls de la imatge. Què hi posa a la jaqueta dels policies? En quin idioma? Si fem servir Google Lens, ens adonem que *Policja* vol dir 'policia' en polonès.

- 4 Podeu fer una cerca inversa de la fotografia amb Google Imatges, amb Google Lens o altres eines similars. Una cerca inversa implica buscar aquesta fotografia a internet i que Google us digui a quines pàgines web apareix. Fixeu-vos si aquesta imatge apareix en un enllaç de fa temps a internet i està descontextualitzada. En aquest cas, veiem que la fotografia apareix a un web de notícies polonesa que explica que la policia del país va detenir dos ciutadans ucraïnesos en estat d'embriaguesa que intentaven robar un camió..

Aquest és un exemple paradigmàtic de què és la desinformació i com funciona. En aquest cas, hi podem veure diferents característiques:

- **Es fa servir informació falsa.** Hi veiem una foto real però descontextualitzada; és a dir, una imatge a la qual s'atribueix un context fals.
- **Es busca perjudicar un grup de persones.** En aquest cas, els ciutadans ucraïneses i, en concret, les persones d'Ucraïna refugiades a Europa.
- **S'estén l'odi de manera recurrent.** Aquest és un exemple de molts amb la mateixa narrativa: associar les persones d'Ucraïna amb la delinqüència i la perillositat per intentar crear una mala imatge i una actitud de rebuig entre la ciutadania europea.

Vegem-ne un altre exemple. Fixeu-vos en aquesta captura de pantalla:

Aquesta captura de pantalla pertany a un vídeo de TikTok que, assegura, és una manifestació de la comunitat musulmana a Alemanya en protesta per la celebració de Nadal. Us sembla creïble? Com verificariem aquest vídeo? Si seguim alguns dels passos esmentats a l'exemple anterior, segurament arribarem a un desmentiment de Maldita.es, un *fact-checker* o verificador espanyol⁵. En aquest desmentiment⁶, podeu comprovar que la protesta no és contra el Nadal a Alemanya el 2025, sinó que és una manifestació de l'octubre del 2024 a Hamburg en contra del genocidi d'Israel a Palestina i de suport a la ciutadania palestina. Un cop més, es canvia el context per manipular.

> Context fals

És un dels tipus de desinformació més estesos. Consisteix a associar un context fals a una imatge, vídeo o publicació; és a dir, s'agafa un contingut antic i es torna a posar en circulació vinculant-lo falsament a un fet actual amb intenció d'enganyar. Així, es difon un vídeo o imatge que és d'una altra data, una altra ciutat i un altre esdeveniment. Aquesta tàctica és molt habitual per enganyar sobre manifestacions, atacs bèl·lics o altres fets. També s'anomena *context fals* una informació que, de manera intencionada, se'n dona incompleta, sense tot el context necessari per extreure'n una conclusió encertada.

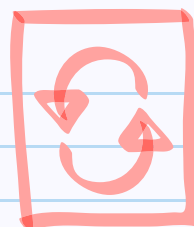
⁵ Vegeu la pàgina 19. 7

⁶ Maldita.es <https://maldita.es/malditobulo/20251126/la-comunidad-islamica-se-opone-a-la-navidad-y-se-manifiesta-en-hamburgo/>

Exercici per a SECUNDÀRIA

Us proposem treballar en grup per fer aquestes activitats:

Anàlisi de la desinformació

- Debateu sobre els exemples anteriors de context fals. Com creieu que es perjudica les persones d'Ucraïna i les de religió musulmana en cadascun dels dos exemples?
- Us han arribat exemples similars que intentin difondre estereotips, perjudicar o humiliar alguna comunitat i que se'ls discrimini pel seu origen, sexe, religió o alguna altra característica personal? Descriviu aquest exemple, busqueu-ne un altre a les vostres xarxes i converseu sobre com creieu que ens perjudica com a societat.

> Contingut enganyós

Consisteix a barrejar dades i informacions verídiques amb d'altres que són falses. També pretén que les persones extreguin conclusions errònies o bé induir-les a una determinada interpretació enganyosa.

> Contingut impostor

En aquest cas, és una suplantació d'identitat: algú es fa passar per una altra persona influent, per un expert o experta, per un mitjà de comunicació o un departament o agència governamental i comença a difondre informació falsa aprofitant-se de l'autoritat i la credibilitat de la persona o institució que suplanta. Cal recordar que la suplantació d'identitat pot ser constitutiva de delictes.

> Connexió falsa

Aquest tipus de desinformació consisteix a crear una relació que no existeix. Per exemple, s'enganya les persones intentant associar una relació de causa-efecte entre dos fets que, simplement, tenen una correlació o que no tenen relació. Una pràctica habitual de connexió falsa és el *clickbait*, quan el titular no té relació amb el contingut o pot portar a confusió o engany; el titular es fa servir així com a esquer per aconseguir clics. Per exemple, durant la pandèmia, el diari *El Mundo* va publicar un tuit amb aquest titular: «Mor un voluntari que participava a l'assaig de la vacuna d'Astrazeneca contra la covid al Brasil». Aquesta afirmació era força cridanera, sobretot a l'octubre del 2021, perquè els internautes fessin clic a l'enllaç. Les persones que ho van fer van descobrir que a aquesta persona morta no se li va injectar la vacuna, sinó placebo.

> Contingut manipulat

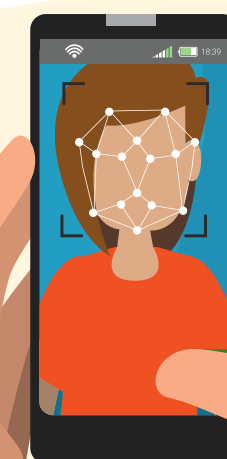
Aquest engany funciona així: s'afegeix, s'elimina o es modifica algun element d'una fotografia, d'un vídeo o d'un text per distorsionar-ne el significat.

> Contingut fabricat (deepfake)

A diferència de l'anterior, en el contingut fabricat no es distorsiona res, sinó que la falsedat es crea des de zero. Anomenem deepfake un contingut fabricat generat per intel·ligència artificial. Pot ser una fotografia falsa generada per IA (no creada, perquè les màquines no creen, sinó que generen a través de patrons), un vídeo, un web, un text o un altre tipus de contingut.

Com podem verificar una fotografia generada per IA?

- ✓ Fixeu-vos en els dits de les mans i dels peus. Hi ha errors?
- ✓ Observeu la cara amb atenció. És massa simètrica?
- ✓ Hi ha cap marca d'aigua?
- ✓ Mireu si les figures estan massa retallades respecte al fons.
- ✓ Feu servir el vostre pensament crític. Hi ha res més que no us quadri?

El *deepfake* més habitual i problemàtic són els *deepfakes* pornogràfics. En alguns centres educatius han començat a circular *deepfakes* pornogràfics d'algunes adolescents i joves generats i difosos per alguns dels seus companys. Aquest tipus de desinformació de gènere forma part de les violències masclistes digitals, que són un delictes tipificat.

> Hahaganda

Es tracta de propaganda a través de l'humor, com ara els mems o els vídeos d'humor que intenten transmetre idees negacionistes o desinformació sobre qualsevol tema.

> Fake science

La desinformació científica pot tenir diferents formes. Una de les més comunes és el negacionisme, com ara el del canvi climàtic, que inclou diverses narratives falses que neguen que el canvi climàtic existeixi i que estigui causat per l'acció humana. A més d'aquest negacionisme, es coneixen com a *fake science* tots els continguts falsos que tenen a veure amb la ciència i inclouen les pseudociències, les revistes depredadores o falses revistes científiques, els errors en els articles científics, teories de la conspiració relacionades amb qüestions científiques i també continguts enganyosos. La *fake science* perjudica el progrés científic i la confiança en aquests professionals.

> Atacs de bots i trols

Els bots i els trols, com hem vist en un apartat anterior, intenten acovardir les persones que s'expressen en línia; les insulten de manera continuada per silenciar-les. Això vulnera el dret a la llibertat d'expressió. Formar una comunitat de suport a internet i parar atenció a aquest tipus de comptes ajuda a tenir una esfera pública digital més sana.

> Estratègies

A més a més d'aquests formats, la desinformació adopta múltiples estratègies. Per exemple, una de les estratègies habituals és pagar a influencers o persones influents per a determinats públics perquè difonguin informació falsa amb una determinada intenció política, econòmica o geoestratègica.

A més, en el cas de la desinformació electoral, és a dir, aquella que pretén interferir en unes eleccions d'un altre país –cosa que està prohibida pel dret internacional– algunes estratègies són el ciberatac a infraestructures electorals o la distribució de campanyes electorals entre 48 i 72 hores abans dels comicis per evitar que aquesta desinformació sigui pal·liada de manera efectiva i àmplia abans de la cita amb les urnes (European Union External Action, 2024).

3.5 IA: biaixos, discriminació i desinformació

Quan parlem d'intel·ligència artificial (IA) solem pensar en tecnologia avançada que «pensa per ella mateixa»: assistents virtuals, sistemes de recomanació, filtres de continguts o programes capaços de predir comportaments. Però és important recordar una cosa fonamental: la IA no és neutral. Darrere de cada sistema, hi ha persones que dissenyen aquests algorismes i els alimenten amb unes dades determinades. Si aquestes dades estan incompletes o esbiaixades, la IA pot acabar reproduint i amplificant aquestes desigualtats. Per tant, pensar que la IA és neutral és un error.

> Biaixos, discriminació i la idea de «caixa negra»

La IA aprèn a partir de grans quantitats de dades. Però aquestes dades no sempre representen tota la població. De vegades inclouen més informació sobre certs grups que sobre altres, o repliquen prejudicis presents a la cultura, els mitjans o les institucions. Amb quin resultat? Doncs, decisions aparentment «objectives» que en realitat poden ser injustes com invisibilitzar col·lectius minoritaris, penalitzar persones racialitzades, reforçar desigualtats de gènere o discriminar segons l'origen o el nivell socioeconòmic.

Quan aquests sistemes es fan servir en àmbits delicats –com el control migratori, la vigilància, la selecció de personal, l'avaluació educativa o la moderació de continguts– les seves decisions poden tenir un impacte real en la vida de la gent.

> Per què la IA pren certes decisions? El problema de la «caixa negra»

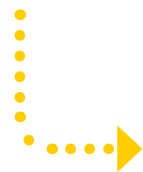
Un altre repte important és que moltes vegades no sabem per què la IA decideix el que decideix. No podem preguntar:

Els algorismes no acostumen a explicar els seus criteris. Aquesta manca de transparència –coneguda com a «caixa negra»– dificulta saber si la decisió va ser correcta, si hi va haver un error o si es va produir una discriminació. Aquesta opacitat ens deixa sense dret a una explicació, sense possibilitat d'exigir comptes i sense mecanismes clars per corregir injustícies.

> **Desinformació algorítmica: quan la IA alimenta el discurs d'odi**

La IA també pot intervenir en la difusió de la desinformació. Els algorismes de recomanació potencien continguts que generen clics, viralitat o emocions fortes. Això pot afavorir que circulin més ràpid:

**notícies falses,
contingut manipulat,
missatges estigmatitzants,
discurs d'odi,
vídeos o àudios falsos (deepfakes),
propaganda dissenyada per polaritzar**

Les noves eines d'IA permeten crear grans quantitats de contingut en molt poc temps, fet que facilita campanyes de desinformació o de manipulació política coordinades. Es pot fer servir la IA per crear aquesta desinformació fàcilment o bé en el procés de distribució.

> **Riscos que vulneren drets**

Quan els biaixos, la discriminació i la desinformació es combinen dins dels sistemes d'intel·ligència artificial, el risc no és només tecnològic: és un risc directe per als drets humans. En primer lloc, la IA pot afectar dos pilars bàsics de qualsevol societat democràtica: la igualtat i la no-discriminació. Aquests riscos són especialment greus quan parlem de nens, adolescents i joves. En etapes de desenvolupament tan sensibles, on s'estan formant la identitat, l'autoestima i el sentit de pertinença, els algorismes poden:

**reforçar estereotips nocius,
decidir quins continguts veuen o deixen de veure
filtrar la seva participació a xarxes,
o exposar-los a rumors, boles i discurs d'odi.**

La desinformació amplificada per la IA també afecta el seu dret a rebre informació veraç, que és essencial per desenvolupar pensament crític, expressar-se amb llibertat i participar de manera activa a la vida social.

En definitiva, la IA pot generar un impacte profund i durador: estigmatització, aïllament, exclusió social i danys emocionals que acompanyen les persones joves molt més enllà de la seva vida digital. Per això, entendre aquests riscos no és opcional: és clau per protegir els seus drets i el seu benestar.

> **IA i justícia social**

Arribats a aquest punt, sorgeix la pregunta clau: què podem fer? La IA no és bona ni dolenta per naturalesa. El seu impacte depèn de com la dissenyem, com la fem servir i quins valors posem al centre. Perquè la IA contribueixi a la justícia social i no a reproduir discriminacions o discurs d'odi, necessitem treballar amb alguns principis bàsics:

1 Equitat i no-discriminació

Revisar les dades amb què entrenem la IA i detectar possibles biaixos des del principi. Una IA que neix de dades injustes inevitablement prendrà decisions injustes.

2 Transparència i explicabilitat

Acabar amb les «caixes negres». Les persones tenen dret a entendre per què un algorisme ha pres una decisió que els afecta.

3 Reconèixer que la IA no és neutral

Hem d'entendre com funciona la IA, quins són els seus errors i els seus biaixos. Si la dissenyem amb consciència social, amb perspectiva crítica i amb enfocament de drets humans, la IA es pot convertir en una eina poderosa contra el discurs d'odi. Una IA al servei del bé comú, la diversitat i la dignitat humana no és només una meta tècnica: és un compromís democràtic necessari per a les nostres escoles, institucions i societats.

4 Com afecta els nostres drets

La desinformació i el discurs d'odi, com hem vist anteriorment, poden causar danys públics que perjudiquen tota la ciutadania, però poden impactar de manera profunda en la infància, l'adolescència i la joventut, ja que condicionen la formació de la identitat, la socialització i les relacions comunitàries.

Els impactes de la desinformació i del discurs d'odi abasten des de l'àmbit psicològic fins al social i estructural, i afecten drets fonamentals i el benestar col·lectiu. Per això, estratègies com la prevenció, l'educació crítica, l'alfabetització mediàtica i la construcció

de contranarratives són essencials per protegir els nens i els joves dels efectes nocius de la desinformació i el discurs d'odi.

Aquests són alguns dels impactes més rellevants de la desinformació i el discurs d'odi sobre els drets humans i els drets de la infància, l'adolescència i la joventut:

Dret a la informació veraç

La desinformació afecta el dret de la infància, l'adolescència i la joventut a una informació veraç, un dret reconegut tant per la Constitució espanyola com per la Convenció de Drets dels Infants, que reconeix que la infància i l'adolescència han de poder accedir a la informació.

Dret a la llibertat d'expressió

Un dels propòsits de la desinformació i el discurs de l'odi és silenciar veus discrepants. La informació falsa i els continguts discriminatoris i els atacs promouen l'autocensura i limiten la llibertat d'expressió per no rebre comentaris de rebuig, insults i assetjament a les xarxes. Això limita la llibertat d'expressió; el dret d'infants, adolescents i joves de ser escoltats i de comunicar-se lliurement.

Dret a la participació

Un estudi realitzat per Plan International (2021) conclou que 1 de cada 4 nenes se sent amb menys confiança per compartir les seves opinions a les xarxes socials i que 1 de cada 5 va deixar de participar en assumptes de política o d'actualitat. Així doncs, les nenes i adolescents veuen coartat el seu dret a la participació a causa, entre altres factors, de la desinformació. Un exemple d'això és la desinformació de gènere que afecta les dones i les persones del col·lectiu LGTBIQ+. En el cas de les dones feministes i les dones capdavanteres en algun àmbit –com la política, el periodisme, l'economia, l'esport o altres–, la desinformació i la violència digital i física contra elles –afavorides pel discurs d'odi–, poden comportar que les dones d'avui, però també les nenes, adolescents i joves, s'abstinguin de participar per por d'aquests atacs i tots els danys que comporten.

Dret a la salut

La informació falsa pot afectar les decisions que prenem relacionades amb la nostra salut. Així, potser passem de les decisions informades a decisions irracionals o mogudes per informació falsa, errònia o enganyosa. Això pot perjudicar la salut mental i física de la infància, adolescència i joventut. Les boles sobre nutrició, dietes, mètodes de skincare

sense evidències científiques, sobre la salut sexual i reproductiva, sobre drogues i altres qüestions relacionades amb la salut ens poden portar a prendre decisions equivocades, a desconfiar dels professionals sanitaris o de la ciència.

Dret a la intimitat i a la pròpia imatge

Les imatges falses generades per intel·ligència artificial de què hem parlat⁷ constitueixen un exemple de la vulneració del dret a la intimitat i la pròpia imatge. També hi ha altres exemples. Aquests drets defensen la nostra potestat per decidir quina imatge volem projectar i què volem preservar en la intimitat.

Dret a la no-discriminació

Els infants, adolescents i joves tenen dret a no ser discriminats per qüestió de gènere, origen, religió, condició o qualsevol altra circumstància. La desinformació i el discurs d'odi vulnereu aquest dret.

Dret a la seguretat

És el conjunt de normes que busquen protegir les persones, la societat i l'Estat davant de riscos, amenaces o delictes. Garanteix l'ordre públic i la convivència pacífica. Inclou la prevenció del delictes i l'actuació de les forces de seguretat. Ha de respectar els drets humans i les llibertats fonamentals i equilibrar la seguretat col·lectiva amb les garanties individuals. La desinformació afecta el dret a la seguretat, perquè pot fer augmentar la sensació de por i manca de seguretat, pot promoure decisions errònies basades en desinformació que posin en risc la seguretat de les persones i perquè alimenta discursos d'odi que poden promoure disturbis i delictes que perjudiquin la seguretat de determinats col·lectius o de la ciutadania en general.

Dret de migració

És el conjunt de normes que regulen l'entrada, la permanència i la sortida de persones d'un país. Protegeix els drets de persones migrants, refugiades i sol·licitants d'asil. Defineix deures de l'Estat i dels qui migren. Busca un tracte digne, sense cap discriminació. Es basa en principis de drets humans i de cooperació internacional. La desinformació i el discurs d'odi poden perjudicar el dret a la migració, ja que, basant-se en desinformació i odi, es pot restringir el dret a migrar de les persones i això es legitima quan, per exemple, es prohibeix el dret a migrar de persones de determinats països associant la ciutadania d'aquests països amb la delinqüència, com està passant als Estats Units.

⁷ Vegeu les pàgines 27 a 29

Altres impactes

A més a més de la vulneració de drets, l'impacte nociu de la desinformació i el discurs d'odi van molt més enllà. Tenen conseqüències en la vida social i política. La desinformació afecta les nostres democràcies, ja que pot promoure l'abstenció, la desafecció política, afavorir una persona candidata o una altra, avivar la confusió sobre el procés electoral, deslegitimar les institucions democràtiques, promoure desconfiança i erosionar els valors democràtics.

A més, les persones que pateixen la desinformació i que són el blanc d'aquestes narratives també pateixen impactes psicològics, com ara menys autoestima, més ansietat, tristesa i aïllament. I qui també pateix atacs dels desinformadors són les persones o entitats que acompanyen les víctimes de la desinformació, com ara entitats i associacions que acompanyen joves d'origen migrant, extutelats o refugiats, i també periodistes o *fact-checkers*.

El discurs d'odi genera en nens i joves diversos efectes psicològics i emocionals, entre els quals destaquen: disminució de l'autoestima i sentiments d'inferioritat perquè es perceben com a «diferents»; ansietat, por i solitud derivats de l'exposició constant a missatges hostils; aïllament social i dificultats per integrar-se en espais escolars o comunitaris; canvis de comportament, com ara retraïment, agressivitat o desconfiança envers altres grups, i complicacions en la construcció de la identitat, especialment en contextos on la discriminació es «naturalitza».

Els efectes del discurs d'odi transcendeixen l'àmbit individual i afecten la cohesió social i comunitària. Hi trobem: l'exclusió i la marginació, que contribueixen a la segregació i discriminació estructural (Taula del Tercer Sector, 2024); la normalització de prejudicis, reforçada per la reiteració d'estereotips a mitjans, xarxes socials o entorns escolars, i l'erosió del teixit social, atès que els missatges d'odi minen la coexistència pacífica i la solidaritat comunitària, tot augmentant tensions i riscos de violència (ONU, 2024).

Impactes específics de l'entorn digital

La infància i la joventut, com a consumidors intensius de contingut en línia, afronten riscos particulars associats a l'entorn digital: l'exposició massiva a discurs d'odi, que arriba de manera ràpida, repetida i sovint anònima; el risc de ciberassetjament, manifestat en fustigació, discriminació o amenaces virtuals que generen estrès i aïllament, i la difusió d'estereotips, ja que les plataformes digitals permeten viralitzar missatges negatius que afecten tant els qui són directament atacats com tota la comunitat educativa i social (ONU, 2024).

Els efectes del discurs d'odi es poden classificar en quatre nivells interconnectats:

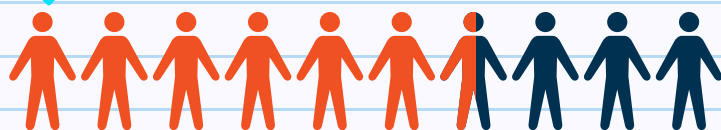
Exercici per a **SECUNDÀRIA**

Les persones que pateixen la desinformació a la seva pell adopten comportaments com l'autocensura: comencen a publicar menys en xarxes socials o fins i tot decideixen abandonar les xarxes i altres espais públics digitals; deixen d'expressar-se, compartir, interaccionar i participar-hi. Com podem evitar que això passi? Hi ha algunes respostes, com ara bloquejar qui t'ataca amb desinformació i discurs d'odi, o deixar en mans d'altres persones de confiança l'alimentació de les xarxes socials durant un període de temps, després d'una onada d'atacs, mentre les persones atacades es refan. Aquí podeu veure dues infografies sobre els impactes en els periodistes, i especialment els que es dediquen al fact-checking, assetjats per difondre i reivindicar informació veraç. També podeu veure una infografia del projecte «The Self-Investigation», sobre com actuar en cas d'assetjament en línia contra periodistes i fact-checkers.

Dades sobre l'impacte de la desinformació i l'assetjament en línia a periodistes

Una enquesta de l'Observatori Europeu de Mitjans Digitals (EDMO, per les sigles en anglès) de novembre de 2024 mostra que el 66% dels acadèmics, verificadors i periodistes enquestats van dir que havien estat víctimes d'assetjament en línia, intimidació, amenaces o dany físic i doxing.

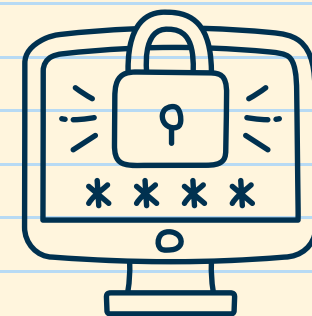
66%!

Com es pot prevenir i pal·liar l'assetjament en línia a periodistes i activistes?

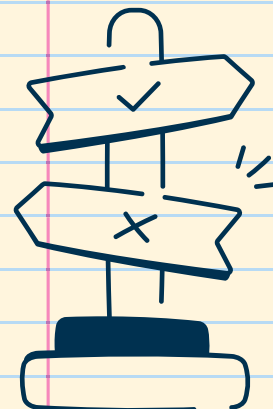
*1 Prepareu-vos, per si de cas

- Cuideu la vostra privadesa (tanqueu sessions dels ordinadors col·lectius, utilitzeu contrasenyes difícils, eviteu connectar-vos a Wifi públiques...)
- Pareu atenció a la vostra seguretat digital (no cliqueu en enllaços maliciosos ni doneu les vostres dades alegrement a tercers)
- Els altres poden ajudar-vos (cuideu la vostra comunitat on-line, busqueu cercles de suport)

*2 Valoreu si responeu i com

- Documenteu l'assetjament en línia.
- Valoreu si respondreu o no i en quins casos.
- Podeu bloquejar o silenciar els atacants.
- Valoreu denunciar a les plataformes o a altres entitats com l'Agència de Protecció de Dades o la policia.
- Busqueu suport de la vostra comunitat perquè responguin per tu o s'encarreguin de l'alimentació de les xarxes durant un temps.

*3

Cuideu-vos

Desconnecteu i feu activitats que us resultin plaents i puguin prevenir l'ansietat.

A l'enquesta mundial del 2021 UNESCO-ICFJ el 73% de les periodistes enquestades van dir que havien patit violència en línia mentre treballaven. El 26% va confessar que aquests atacs els havien ocasionat problemes de salut mental.

Un estudi de l'International Press Institute (IPI), el fact-checker croat Faktograf i el diari alemany TAZ va concloure que el 90% de les organitzacions de verificació de dades a Europa van patir campanyes de difamació i abusos en línia per part de polítics, funcionaris governamentals, experts dels mitjans i figures públiques.

ANEM A INFORMAR-NOS, REFLEXIONAR, DEBATRE I PROPOSAR

Us proposem un exercici per treballar per grups. L'activitat consisteix a debatre en grups, buscar informació i fer propostes per respondre les preguntes següents:

Què es pot fer per evitar l'autocensura a les xarxes?

Com podem evitar els impactes negatius de la desinformació?

Fixeu-vos en les recomanacions de la infografia anterior per a periodistes i dissenyeu-ne una de similar per a activistes de drets humans, per a professionals d'associacions, per a influencers o per a altres col·lectius que puguin necessitar-les.

5 Què podem fer? Com frenar la desinformació i el discurs d'odi

L'ecosistema de la desinformació es distingeix per algunes característiques que cata-pulten la seva activitat: els desinformadors inverteixen i guanyen molts diners; estan organitzats i coordinats, han sabut ser disruptius i atreure l'atenció i no se senten ame-naçats, ni ells, ni les seves associacions ni la continuïtat de la seva activitat. En canvi, els esforços per pal·liar aquesta desinformació han d'assumir alguns reptes: tenen menys fons i prioritat pressupostària; els múltiples actors no estan organitzats ni coordinats, encara no s'han trobat narratives innovadores a gran escala i, a més, pateixen atacs individuals i col·lectius continus. Partint d'aquesta situació desigual, què podem fer per frenar els impactes negatius i l'avenç de la desinformació?

Si el discurs d'odi s'expandeix ràpidament, com el parem?, per on comencem? La bona notícia és que podem fer moltes coses des dels centres educatius i els espais de con-vivència ciutadana com a famílies, associacions, entitats, ONG...

Una pregunta per a l'aula podria ser: Què passa quan aprenem a identificar estereotips, prejudicis i boles abans que ens manipulin? Passa una cosa simple i poderosa: **ens fem més resistent**s. Per això, és clau que l'alumnat, el professorat i la comunitat educativa es formin en pensament crític, lectura responsable de xarxes socials, influencers i mit-jans de comunicació, detecció de desinformació i anàlisi de narratives digitals. Això evita que l'odi cali sense que ens n'adonem.

Quan reconeixem la desinformació com a tal la podem denunciar i exigir que no es reproduïxi, fer-nos responsables de parar-la. Si desenvolupem pensament crític i ca-pacitat d'anàlisi davant de missatges hostils ens en podrem defensar.

Formar docents, comunicadors, joves i agents comunitaris per reconèixer estereotips, prejudicis i discursos discriminatoris i també per interpretar críticament els mitjans i de- tectar desinformació és clau.

5.1 Alfabetització mediàtica i informacional (AMI)

L'alfabetització mediàtica i informacional (AMI) uneix dues disciplines que, fins fa po-ques dècades, discorrien de manera separada i en paral·lel: l'alfabetització mediàtica i l'alfabetització informacional. Actualment, saber com verificar informació, però també com navegar de manera segura a internet i com crear infografies, vídeos o pàgines web són habilitats necessàries per exercir la ciutadania al segle XXI. Hi ha un consens a

reconèixer l'AMI com la possible solució més eficaç, duradora, àmplia i empoderadora davant la desinformació. La UNESCO defineix l'AMI d'aquesta manera:

«Abasta una sèrie de competències que permeten a les persones buscar, avaluar críticament, utilitzar i enriquir la informació i el contingut dels mitjans de comunicació de manera adequada; conèixer els drets de cada usuari a Internet; entendre com lluitar contra la incitació a l'odi en línia, la informació i les notícies falses i el ciberassetjament; comprendre les qüestions ètiques relacionades amb l'accés a la informació i l'ús que se'n fa, i col·laborar amb els mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació i la comunicació com a productors d'informació i continguts per promoure la igualtat, l'expressió personal, el pluralisme de la informació i dels mitjans, el diàleg intercultural i interreligiós i la pau» (UNESCO, 2018, pàgina 2).

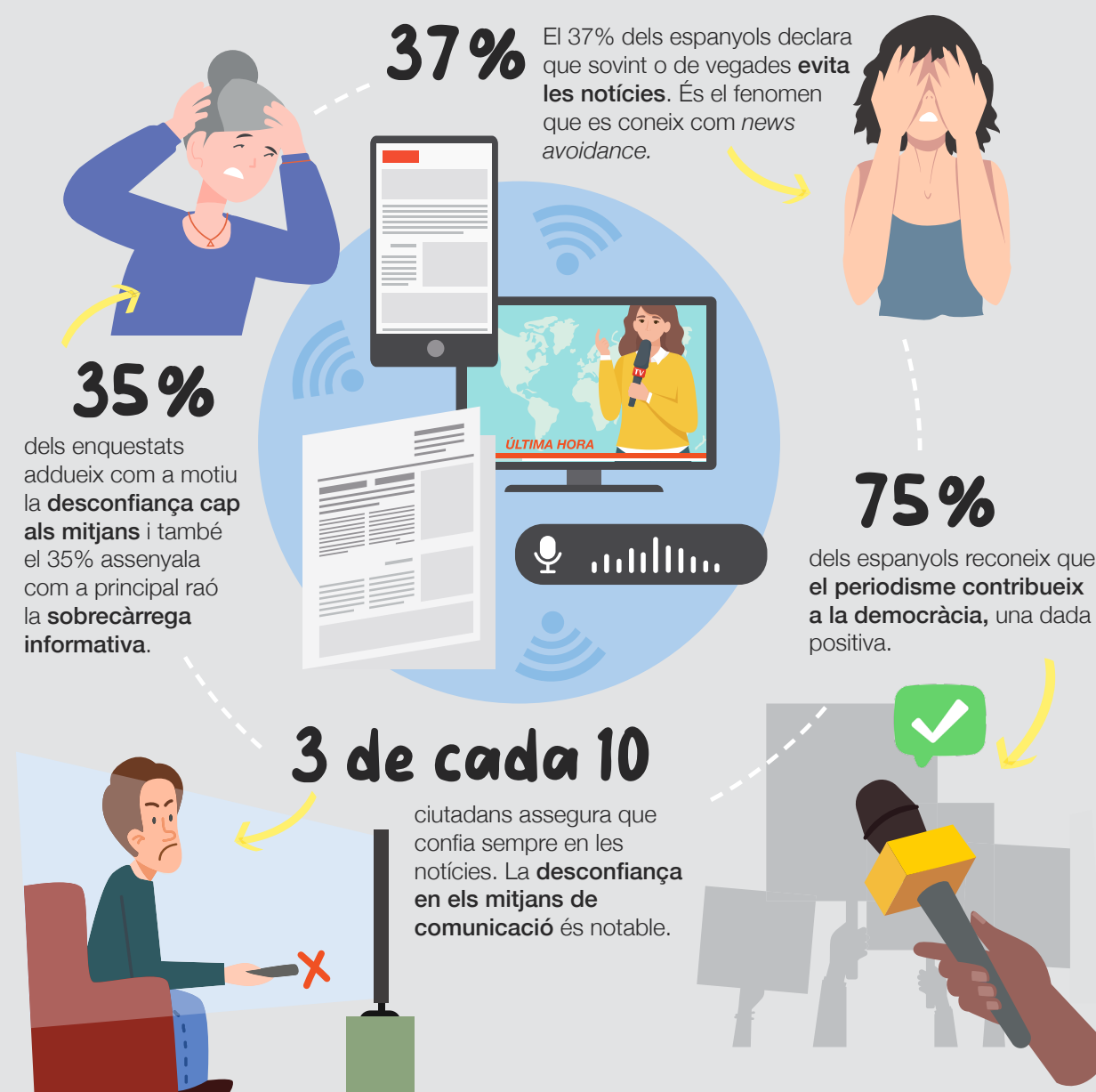
Per a la UNESCO, l'AMI ha d'arribar a totes les persones i ser continuada al llarg de la vida. S'hi han de veure implicats múltiples agents: les famílies, el professorat, les plataformes i els mitjans de comunicació, entre d'altres. A més, la innovació en les metodologies d'AMI també contribueix a un aprenentatge més motivador, transformador i que perdura en el temps.

5.2 El moviment del *fact-checking*

El *fact-checking* és un moviment que va néixer als Estats Units a finals de la dècada dels noranta i que s'ha estès mundialment. Les organitzacions de *fact-checking* treballen per comprovar la veracitat de les dades, afirmacions i altres continguts que s'han publicat a les xarxes socials i altres canals digitals i no digitals i també afirmacions del discurs polític. A Espanya, alguns dels verificadors de fets més destacats són Maldita.es, Neutral, EFE Verifica, Verifica RTVE o Verificat. Alguns són associacions, altres empreses i també hi ha *fact-checkers* que pertanyen a mitjans públics o privats o a agències de notícies. Treballen amb una metodologia concreta i transparent i, a més, han de complir un codi de conducta. Molts s'agrupen a la xarxa *European Fact-checking Standards Network* (EFCSN), a la *International Fact-Checking Network* (IFCN) i, en el cas dels *fact-checkers* d'Espanya i Portugal, també treballen amb personal investigador de les universitats i organitzacions d'AMI a Iberifier Plus, un dels hubs EDMO de la Comissió Europea per frenar la desinformació.

5.3 Més periodisme

Juntament amb l'AMI, una altra de les solucions de més consens i més eficaces per aconseguir una esfera pública sana és la promoció del periodisme de qualitat. Actualment, informes com el *Digital News Report 2025*, elaborat per l'*Institut Reuters*, ofereixen dades per a l'anàlisi:

5.4 Dissenyar i difondre contranarratives

Com veurem més endavant en aquesta guia, el relat és important: és a dir, què expliquem i com ho fem. Si ens centrem de manera exclusiva a desmentir contínuament la desinformació i el discurs d'odi, seran aquestes narratives les que marquin el relat. Seria aconsellable no només anar a la contra de forma perpètua, sinó avançar i marcar el pas en el relat per crear altres marcs mentals, és a dir, altres formes, més positives i d'acord amb els drets humans, d'interpretar la realitat.

L'odi no se sosté només amb «dades», sinó amb relats. Discursos que diuen:

“ens envaeixen”,
“ens treuen”,
“no són com nosaltres”.

Canviar aquest marc passa per redefinir allò que entenem per migració, diversitat, identitat i pertinença. Projectes com *Nuevas narrativas migratorias*⁸ de la Fundación porCausa, per exemple, treballen justament en això: construir històries que mostrin humanitat, dignitat i convivència.

5.5 Crear aliances àmplies

Ningú no pot frenar l'odi sol. Cal un front comú en què participin escoles i altres centres educatius, associacions veïnals, entitats i associacions en defensa dels drets humans i d'acompanyament de persones, periodistes, famílies i el mateix alumnat. Quan molts agents treballen plegats, el discurs d'odi perd terreny.

5.6 Més democràcia

El discurs d'odi i la desinformació coincideixen en una narrativa sobre la democràcia: asseguren que no funciona i dibuixen altres alternatives que sí que resoldran problemes pendants. Així, el discurs d'odi i la desinformació intenten deslegitimar els governs, les institucions, els processos democràtics i erosionar els valors democràtics compartits. Hi ha una noció que alimenta aquests discursos que és la d'un passat millor, un present

⁸ *Nuevas narrativas migratorias*, de la Fundación por Causa
https://porcausa.org/wp-content/uploads/2020/02/Dossier_Nuevas-Narrativas-para-reemplazar-el-discurso-del-odio.pdf

decadent però un futur esperançador, encara que comporti la pèrdua de drets i llibertats.

Emergeix, per tant, el repte de tornar a reconstruir perquè guanyi força el relat que la democràcia és imperfecta i millorable, però que és el millor dels sistemes fins a l'època. Informar-se sobre com funciona la democràcia, quins són els seus mecanismes, reconèixer els valors de diàleg, reconeixement de la pluralitat i d'arribar a acords i consensos és una feina necessària, tant des de l'escola com des de les famílies.

6 Esborrant l'odi: contranarratives i narratives alternatives

Què podem fer per contrarestar les informacions falses sobre persones d'origen migrant, refugiats, musulmans, persones del col·lectiu LGBTIQ, etc.? Si ens fixem en la desinformació sobre migració, per exemple, s'ometen les contribucions positives d'aquestes persones a la societat, no se n'explica el patiment fins arribar aquí ni tampoc les seves històries de superació i resiliència, ni els aprenentatges, vivències, aventures o reflexions que han fet. Els col·lectius «diversos», és a dir, que no siguin blancs, occidentals, heterossexuals són vistos sovint com una amalgama homogènia plena d'estereotips.

Quantes vegades heu sentit que les feministes són lletges, són unes «Charos», que els musulmans són perillosos i les persones homosexuals són unes depravades? Aquests prejudicis es construeixen a través de llocs comuns arrelats a la nostra història i són l'origen de les desigualtats i de la idea d'ells-nosaltres. Aquesta noció de separar i deshumanitzar implica que no puguis empatitzar i sense empatia arriba l'odi.

Les contranarratives i les narratives alternatives són estratègies comunicatives que busquen desmuntar el discurs d'odi no sols corregint informació falsa, sinó transformant el marc simbòlic des del qual es mira les persones migrants, racialitzades o pertanyents a minories religioses. En lloc de respondre únicament amb dades («això no és veritat»), proposen altres mirades, centrades en la dignitat, la comunitat, la pertinença i la humanitat compartida, és a dir, l'empatia.

Aquestes narratives s'alineen amb allò que diversos projectes i anàlisis, com els de porCausa o la tesi d'Eileen Truax (2025), anomenen *reenquadraments positius*, capaços de substituir la lògica de la por per emocions vinculades a la cura, l'empatia i la convivència. Són relats que qüestionen activament marcs discriminatoris: assenyalen estereotips, desmunten prejudicis i evidencien desigualtats. La seva funció és interrompre el relat d'odi mostrant la complexitat i la humanitat dels qui són objecte d'estigmatització.

Les contranarratives i les narratives alternatives no es limiten a assenyalar allò que està

malament; proposen nous significats i noves maneres d'imaginar la convivència. Construeixen marcs simbòlics basats en:

- la universalitat de l'experiència migratòria
- la inclusió per sobre del binomi «nosaltres/ells»,
- la naturalització de la dignitat humana,
- l'autorepresentació de persones migrants i racialitzades,
- l'ús creatiu de llenguatges culturals (art, humor, xarxes, vídeo).

A la pràctica, aquestes narratives substitueixen la mirada de l'odi, no només la contradiuen.

6.1 Contranarratives protagonitzades per veus diverses

Vegem-ne alguns exemples...

> Des de la narrativa autobiogràfica i la identitat híbrida

Paloma Cheng, poeta, creadora i comunicadora espanyola d'ascendència xinesa, produeix continguts que reivindiquen la seva identitat múltiple des de la quotidianitat i la ironia. Els seus textos mostren l'experiència de ser dona jove racialitzada a Espanya: la pressió del «ni d'aquí ni d'allà» i, alhora, l'alegria d'habitar dos mons.

Al seu poemari *Invocación a las mayorías silenciosas*, explora el tema del desarrelament i del racisme que pateixen les persones migrants i d'ascendència xinesa a Espanya.

“me esforcé en / hablar / en la erre / en hablar / correctamente / en blanquear / mi acento / en / dominar las palabras que dominan a mis padres / que son dominados por / las palabras que domino / y hoy / mi voz ya no tiene color / mi voz ya no tiene historia / nadie sabe de dónde vengo”.

Efecte contranarratiu: desmunta l'estereotip de l'«estranger etern» i situa els joves racialitzats com a part legítima del «nosaltres».

> Des de l'humor crític i la denúncia del racisme

Rocío Quillahuaman, artista i creadora audiovisual d'origen peruà, utilitza il·lustració, sàtira i autoficció per narrar el racisme quotidià, el classisme i la precarietat. Obres com

Marrón s'allunyen de la narrativa victimista i proposen un relat honest que barreja humor, ironia, denúncia, creativitat i resiliència.

Així explica a la seva web que és *Marrón*:

Rocío Quillahuaman va néixer a Lima, i deu anys després es va traslladar amb la seva família a Espanya. La seva primera experiència en arribar va ser que esbudelessin el seu peluix de Winnie de Pooh a l'aeroport, a la recerca de droga. A partir d'aquí només li va quedar acostumar-se a viure en un món profundament racista i misogin, que no perdia ni una sola oportunitat de recordar-li contínuament que, fos on fos, estava fora de lloc.

Marrón, el seu primer llibre, són unes memòries rabioses, a cor obert, en què repassa els moments més significatius de la seva infància i adolescència. Un viatge ple d'humor cap a la recerca de si mateixa, i d'un lloc (i les persones) que per fi pugui reconèixer com a casa.

Efecte contranarratiu: exposa violències normalitzades i humanitza trajectòries migrants des de la vulnerabilitat i el poder creatiu.

> Des de la comèdia antiracista i l'espai mediàtic

Yunez Chaib, humorista i guionista, converteix la seva pròpia experiència com a jove racialitzat en material humorístic. Des de programes televisius com *La Revuelta* i monòlegs de *stand-up* tracta les microagressions, els prejudicis i els estereotips: els ridiculitza, els visibilitza i els converteix en matèria per a la reflexió col·lectiva.

Efecte contranarratiu: l'humor desmunta barreres emocionals, permet parlar de racisme sense solemnitat i apropa l'experiència migrant a grans audiències.

> Des de la comèdia política i la crítica social a les xarxes

Lamine Thior, creador senegalès establert a Espanya, utilitza l'humor, la ironia i l'anàlisi social per qüestionar el discurs d'odi i desmuntar prejudicis sobre la migració africana. Els seus vídeos —molt difosos a TikTok, Instagram i YouTube— combinen sàtira política, observació cultural i una posada en escena propera, cosa que permet connectar amb audiències joves. A través d'esquetxos i comentaris crítics desmunta la figura de l'«immigrant problemàtic», visible el racisme estructural i reivindica l'aportació de les persones migrants a la societat espanyola.

Efecte contranarratiu: desplaça la por i la deshumanització amb humor intel·ligent, evidencia contradiccions en la narrativa xenòfoba i situa les persones africanes com a subjectes polítics amb veu, agència i sentit de l'humor propi.

> Des de l'humor antiracista i la reivindicació feminista

Asaari Bibang, humorista, actriu i escriptora d'origen equatoguineà, desenvolupa una comèdia obertament antiracista i feminista que qüestiona la construcció mediàtica de les persones negres a Espanya. A través de l'*stand-up*, monòlegs teatrals i aparicions a la televisió, treballa la ironia com a eina política: fa visibles microagressions, estereotips i desigualtats estructurals sense caure en la victimització, i recorre a l'experiència personal per exposar l'absurditat dels prejudicis. El seu humor, basat en la intel·ligència crítica i en l'autorepresentació, interpel·la el públic des de la proximitat i la incomoditat productiva, i permet obrir converses difícils en espais educatius i culturals.

Efecte contranarratiu: l'humor d'Asari Bibang desactiva marcs racistes normalitzats, humanitza i empodera les persones negres des de la seva pròpia veu, i genera un espai de reflexió que combina riure, consciència i transformació social.

6.2 Què fa efectiva una contranarrativa?

Un cop vistos alguns exemples de contranarratives podem reflexionar sobre què és el que les fa efectives per pal·liar i contrarestar el discurs d'odi:

- > **L'autenticitat:** com que les produeixen els qui viuen l'experiència —joves migrants o fills de migrants— aquestes narratives no reproduïen estereotips des de fora, sinó que construeixen des de l'experiència viscuda, amb autenticitat.
- > **Trenquen l'estereotip:** és a dir, proposen una polifonia i hibridació en articular identitats múltiples, processos d'hibridació cultural, memòria personal/familiar, llengua, trajectòries diverses —es desestabilitza la idea d'«immigrant homogeni», universalitzat i estereotipat (Truax, 2025).
- > **Visibilitat de realitats invisibilitzades:** joves nascuts a Espanya, fills i filles d'immigrants, amb trajectòries llargues, sovint queden fora de la narrativa dominant. Les contranarratives els fan visibles, reivindiquen la seva pertinença, el seu lloc a la societat.
- > **Què significa nosaltres?** Les contranarratives aporten una nova dimensió política i social des del llenguatge: les narratives apareixen com a terreny de disputa simbòlica: construir noves significacions, redefinir qui és «nosaltres», qui pertany, què significa migrar, viure, integrar.
- > **Fomenten la solidaritat:** gràcies al seu potencial transformador i emancipador, perquè evidencien la discriminació, construeixen comunitat, mostren resiliència i aporten cultura/creativitat. Aquestes narratives poden transformar percepcions socials, influir en polítiques, generar empatia, fomentar la solidaritat i la justícia.

6.3 Com crear narratives alternatives en un context educatiu?

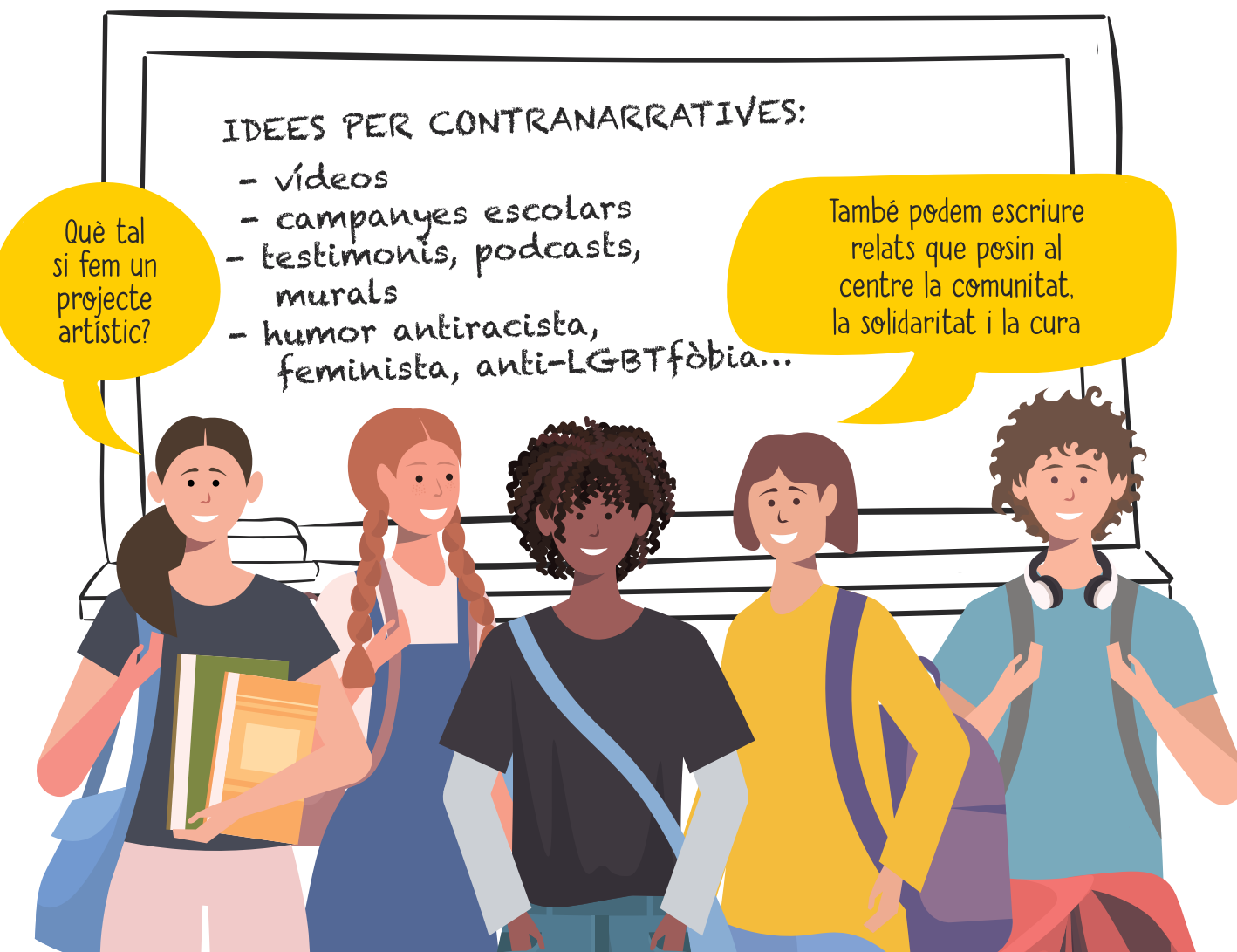
Aquí entren en joc les eines més creatives. Les contranarratives, com hem vist, no només desmunten discursos hostils, també creen relats nous on les persones migrants o racialitzades són reconegudes com a subjectes amb veu pròpia, protagonistes de la seva pròpia narració; es reconeix així la seva agència, dignitat i capacitat d'autorepresentació. Les contranarratives i les narratives alternatives conformen discursos diferents que celebren la humanitat, la complexitat i la dignitat de totes les persones, apel·lant a

la comunitat, a la cura, a la interdependència⁹ i a la solidaritat.

L'alumnat pot crear contranarratives i també pot escoltar i així donar veu a creadors de contingut com Lamine Thior que, sovint des de l'humor, expliquen anècdotes quotidianes plenes de racisme com la dificultat de buscar un pis, escoltar expressions com treballar «com un negre» o «com un xinès» o haver de respondre constantment a la pregunta d'on ets per culpa del color de pell.

Quina mena de contranarratives poden contrarestar l'odi?

⁹Les contranarratives o narratives alternatives de la interdependència es basen en la idea que no hi ha un «ells» i un «nosaltres», sinó que tots formem un únic grup, que tots ens necessitem entre nosaltres.

Per al professorat, fomentar contranarratives implica:

- Mostrar la migració com a fenomen humà universal.
- Evitar construir identitats des de l'«ells», reconèixer la diversitat.
- Donar protagonisme a estudiants d'origens diversos: autorepresentació.
- Promoure formats creatius: vídeo, animació, humor, relats personals.
- Identificar i debatre discurs d'odi a les xarxes sense amplificar-los.
- Generar espais de cura on l'alumnat pugui parlar d'identitat, arrels, experiències i aspiracions.

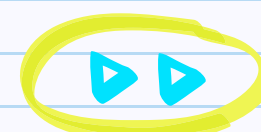
L'objectiu és que l'aula es converteixi en un lloc on es puguin explicar altres històries i on l'alumnat sigui capaç de reconèixer i desactivar marcs discriminators.

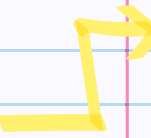

Exercici per a **SECUNDÀRIA I BATXILLERAT**

fixeu-vos en aquests dos projectes de narratives alternatives:

1. La Enciclopèdia de los Migrantes
És un projecte d'experimentació artística promogut per Paloma Fernández Sobrino, que reuneix en una enciclopèdia 400 històries de vida dels testimonis dels migrants.
2. Human Libraries
Aquesta iniciativa va néixer a Copenhaguen l'any 2000 per contrarestar els prejudicis d'algunes persones cap a altres i posar en valor la diversitat. Consisteix en el fet que algunes persones es converteixen en «llibres» i expliquen la seva història de vida als «lectors».

Us proposem algunes activitats a partir del primer d'aquests projectes per crear la vostra pròpia Enciclopèdia de Persones que han Migrat:

- Contesteu una de les cartes de l'Enciclopèdia de les Migrants. Què diríeu?
- Busqueu al vostre entorn una persona que hagi migrat i demaneu-li que escrigui una carta a algú del seu país d'origen on expliqui la seva història, per què va migrar i com se sent.
- Demaneu a les persones d'origen migrat si us podeu fer una foto amb elles. Podeu crear un mural físic amb les seves fotos i cartes o bé un mural digital.

Per què les contranarratives combaten l'odi?

Perquè ofereixen una alternativa poderosa al discurs de la por, de l'amenaça o, per exemple, del «problema migratori»: canvia el focus cap a la humanitat, la pertinença, la diversitat, l'agència.

- Democratitza la producció simbòlica: ja no depèn només de mitjans hegemònics que reproduïxen estereotips; permet que els qui han estat estigmatitzats s'auto-presentin, narrin, expliquin, decideixin com volen ser vistos.
- Afavoreix identitats mixtes, híbrides, múltiples, cosa que qüestiona lògiques monoidentitàries, essencialistes, nacionalistes.
- Construeix comunitat, solidaritat, xarxes de suport; reforça la idea que la migració no és un problema individual, sinó un fenomen social, col·lectiu, situat.
- Genera memòria, història compartida, visibilitat cultural, cosa que contribueix a la justícia simbòlica i al reconeixement de pluralitats.

6.4 Narratives de l'amor

Alguna vegada us heu preguntat per què certes boles sobre migració es propaguen tan de pressa? O per què sembla que el discurs d'odi té més força quan parlen des de la por? Una de les claus, com hem vist, és com ens expliquen les històries: la clau és en les narratives. I aquí hi entra un concepte molt útil per a l'aula i per a la convivència: les narratives de l'amor. Sí, ho heu llegit bé: *amor*. Però no us preocupeu, no parlem de pel·lícules romàntiques ni de cors de colors. Parlem d'un tipus de relat (que també és una contranarrativa de l'odi) que posa al centre una cosa que totes les persones compartim: la dignitat, l'empatia, la cura mútua i el desig de pertànyer a una comunitat.

La Fundació porCausa defineix aquestes narratives com a discurs, marcs simbòlics i relats que ressalten la humanitat compartida davant de la lògica de la por. I per què és important, això, en un context de desinformació? Molt senzill: perquè les boles funcionen atacant les nostres emocions, sobretot les negatives —por, rebuig, desconfiança—.

Si això és així, per què no fem servir emocions que generin tot el contrari? Les narratives de l'amor funcionen com una mena d'«antídot emocional». Allà on el discurs d'odi diu «vigileu, perill», aquestes narratives diuen «mireu, escolteu, connecteu».

Per què «amor» i no només dades?

Penseu-hi: quantes vegades una dada freda ha desmuntat un prejudici? En canvi, quantes vegades ho ha fet una història personal? L'amor —entès com a cura, empatia i comunitat— permet arribar a llocs on els arguments purament racionals no sempre hi entren. Ajuda a veure les persones migrants no com a xifres ni com a amenaces, sinó com a subjectes amb projectes, esperances, famílies, alegries i dificultats. Com qualsevol dels nostres alumnes.

Operativament, aquestes narratives agafen la forma de relats, testimonis, expressions culturals i accions comunitàries que humanitzen i connecten, i que circulen en xarxes socials, escoles, mitjans i espais culturals. El seu potencial transformador rau en la seva capacitat per trencar marcs d'odi, reparar el teixit social i generar relacions basades en la convivència plural.

Per al professorat, les narratives de l'amor ofereixen una eina pedagògica concreta per desmuntar desinformació i fomentar un pensament crític emmarcat en valors de solidaritat, justícia i coresponsabilitat.

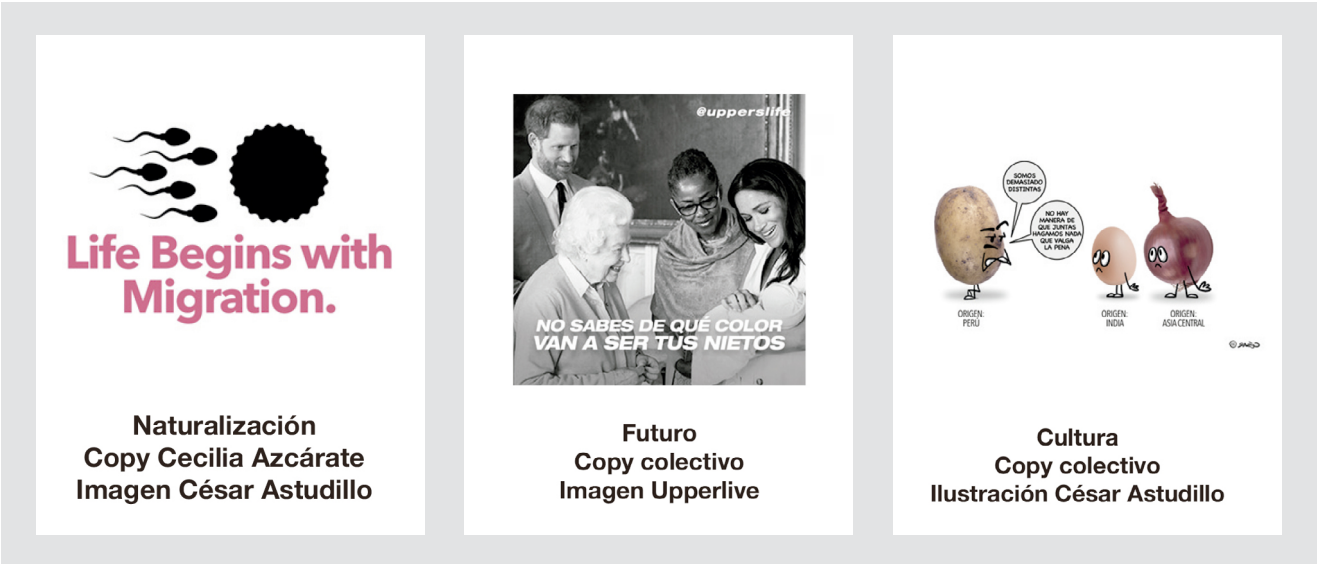
Per què «amor» contra la desinformació i l'odi?

El discurs d'odi prospera mitjançant marcs d'emergència, crisi i amenaça i narra la migració com un fenomen desestabilitzador. Parlar d'amor —en un sentit social, comunitari, no romàntic— permet connectar amb les emocions i les percepcions de les persones, que és on funcionen les boles.

Les narratives de l'amor actuen com a antídoto simbòlic perquè:

- Trenquen la lògica de la por i la deshumanització.
- Permeten reconstruir imaginaris socials basats en la interdependència.
- Visibilitzen la migració com a part estructural –i positiva– de la història humana.
- Produeixen noves formes de subjectivitat col·lectiva: persones que es reconeixen en altres, que se senten part d'un «nosaltres» més ampli.

El llenguatge de l'amor ajuda a crear noves formes de convivència i de relacionar-nos, basades en la interdependència. No som illes: som un «nosaltres» més ampli. Per al professorat això obre un camp educatiu crucial: ensenyar a mirar la societat des de la convivència i no des de l'amenaça.

* Mems del dossier *Nuevas narrativas migratorias para reemplazar el discurso de odio*, elaborat per la *Fundación porCausa*

Com funcionen a la pràctica?

Reimaginar la migració com a part de la història humana

Les narratives de l'amor conviden a veure la mobilitat humana com una cosa natural, no pas com una crisi.

Exemples a l'aula:

Activitat «Qui va arribar primer?»: analitzar pobles, cultures i llengües de la regió per veure com totes estan travessades per barreges i desplaçaments. Demanem a l'alumnat que narri els viatges migratoris de les seves famílies i entorn i que els reculli en un mural a l'aula.

Construir comunitat i sentit de pertinença compartida

Aquestes narratives recorden que totes les persones venim de moviments i barreges. No hi ha un «nosaltres» i «ells»: tot és una història comuna.

Exemples:

- Murals col·laboratius sobre els orígens culturals de la classe.
- Taller de cuina intercultural on les receptes són un pretext per parlar de memòria familiar, cures i moments quotidians que ens connecten.

Generar continguts que humanitzen i mobilitzen

Les narratives de l'amor es construeixen amb històries que inspiren: testimonis, art, música, relats de vida. No apel·len a la pena, sinó a la dignitat i la creativitat. Per treballar això podeu fer servir exemples de creadors de contingut inclosos a l'apartat de contra-narratives.

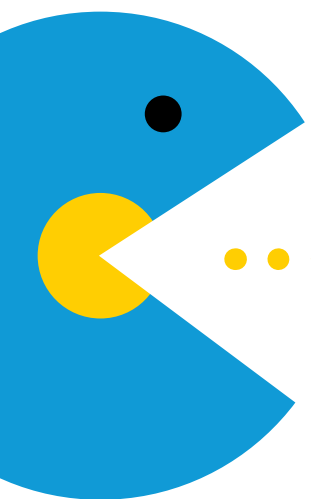
Estendre el missatge en diferents espais

Les narratives de l'amor són especialment potents quan es difonen per múltiples canals: xarxes socials, mitjans, cultura popular i, per descomptat, l'aula.

Exemple:

- Campanyes escolars on l'alumnat crea missatges positius sobre convivència, diversitat i cures (cartells, reels, pòdcasts breus). L'objectiu és replicar el discurs, no deixar-lo tancat en una activitat puntual.
- Exemple real traslladable a l'aula. A diversos instituts han treballat amb projectes d'«apadrinament lingüístic»: alumnat nouvingut rep suport dels companys per millorar l'idioma i orientar-se. El resultat sol ser un canvi complet en la percepció del grup: allò que abans era «estrany» es torna part del nosaltres.

bloc II

**part
pràctica**

7 Què podem fer des dels centres educatius?

L'educació és un gran antídoto contra la desinformació i el discurs d'odi. Per això els centres educatius són un agent clau per fomentar el coneixement, el respecte, la convivència i els valors ètics i democràtics. Els centres educatius poden i han de treballar tant amb l'alumnat com amb el professorat i les famílies. A més, com que l'escola d'avui surt més enllà dels murs de l'edifici educatiu, seria aconsellable impulsar experiències amb altres actors com els mitjans de comunicació, les biblioteques, les organitzacions de la societat civil i altres agents, de manera que tota la ciutat es converteixi en un ecosistema d'educació i aprenentatge contra la desinformació i el discurs d'odi i pels drets i la democràcia.

7.1 Treball amb el claustre, les famílies i la comunitat educativa

L'escola és un espai clau on es construeixen identitats, es formen valors i s'aprèn a conviure. Per això tant la comunitat educativa com les famílies tenen un paper central per prevenir el discurs d'odi, combatre prejudicis i fomentar cultures inclusives des de la base. Intervenir de manera integral vol dir treballar amb docents, alumnat, famílies i comunitat per generar canvis que perdurin i crear un entorn on la diversitat es respecti i es valori.

El primer pas és la **formació del professorat i del claustre**. Els tallers de sensibilització, alfabetització mediàtica i anàlisi de prejudicis no només ajuden a identificar discurs d'odi, sinó que també ofereixen eines per abordar-los de manera efectiva. Aprendre a reconèixer la diversitat, desenvolupar competències de mediació i construir comunitat són habilitats que permeten al professorat promoure la inclusió i la convivència positiva dins i fora de l'aula.

Un altre eix clau és **el currículum crític i els projectes participatius**. Incorporar temes com ara migració, diversitat, drets humans o històries de vida alternatives no només enriqueix els continguts, sinó que també permet a l'alumnat expressar la seva identitat i compartir la seva experiència. Eines com la ràdio escolar, murals, vídeos, relats o debats ofereixen espais segurs on els que provenen de contextos migrants o estan racialitzats poden explicar la seva història i ser escoltats, promovent empatia i reconeixement mutu.

El treball amb **les famílies** també és fonamental. Organitzar espais de diàleg intercultural, trobades de convivència, activitats comunitàries i tallers de criaça intercultural ajuden a crear ponts entre l'escola i la llar. Aquestes iniciatives fomenten l'empatia, el respecte i el reconeixement de la diversitat, enfortint la cohesió comunitària i construint un entorn educatiu més inclusiu i segur per a tothom.

És igual d'important la **col·laboració amb la comunitat i el tercer sector**. Treballar amb organitzacions socials, col·lectius migrants, institucions locals i espais culturals permet ampliar l'impacte de la intervenció educativa. Les campanyes, les activitats comunitàries, els projectes artístics i els esdeveniments inclusius fomenten la participació de tota la comunitat i reforcen els valors de respecte, diversitat i inclusió més enllà de l'escola.

Finalment, és fonamental incloure **projectes de cura, acompanyament i suport psicossocial**. Quan alguna persona de la comunitat educativa és víctima de discriminació o discurs d'odi, cal oferir recursos de suport, canals de denúncia, acompanyament i reparació simbòlica. Aquestes mesures ajuden a protegir la dignitat, reforçar la pertinença i garantir que l'escola sigui un espai segur per a tothom.

Un enfocament integral com aquest no només contribueix a reduir els prejudicis i enfortir identitats diverses, sinó que també empodera l'alumnat migrant, enforteix la comunitat educativa i promou l'educació en drets humans i la convivència respectuosa. Treballar des de la base amb docents, famílies i comunitat és, en definitiva, sembrar les arrels duna cultura inclusiva i de respecte que pugui créixer i perdurar.

7.2 Treball amb l'alumnat

Aprendre a verificar informació, a buscar una dada en fonts fiables de l'ecosistema digital, saber com protegir les nostres contrasenyes i la nostra privadesa o com actuar si som testimonis de comportaments violents a internet formen part dels aprenentatges necessaris al segle XXI. Per treballar amb l'alumnat sobre desinformació, verificació digital i discurs d'odi, hem proposat diverses dinàmiques i exercicis en alguns dels apartats anteriors d'aquesta guia¹⁰ i, a les pàgines següents, plantegem una activitat per a les diferents etapes educatives: primària, secundària i batxillerat i cicles formatius.

¹⁰ Vegeu pàgines 14, 24, 34, 47

7.3 Activitats per a l'aula

Als apartats següents, us proposem tres activitats per desenvolupar en diverses sessions a l'aula: una per a primària, una per a secundària i, finalment, una per a batxillerat i/o cicles formatius. A més d'aquestes activitats, també podeu trobar situacions d'aprenentatge, articles, vídeos, jocs i altres recursos al final d'aquesta guia, a l'apartat «Recursos per saber-ne més».

REFLEXIONS PRÈVIES

Abans de començar, us oferim una llista amb alguns consells previs per tenir en compte abans de treballar l'AMI a l'aula i a l'escola:

- **Pel principi.** Abans de començar a verificar o identificar la desinformació, és important valorar la informació i el periodisme, crear consciència que informar-se no només és desitjable, sinó que és imprescindible. Podeu fer servir exemples adaptats a l'edat i al context sobre informació que necessiten per prendre decisions en la seva vida quotidiana: la prohibició dels patinets elèctrics al tren, la informació sobre un examen, la convocatòria d'una vaga de transport que els afecta... També amb el discurs d'odi, és important valorar el benestar propi i dels altres, així com els drets de totes les persones.
- **Proximitat.** És important buscar exemples propers i d'interès i explicar de manera pràctica tot el que vulguem donar a conèixer.
- **Innovació i joc.** Les metodologies actives, com ara el learning by doing o les metodologies gamificades solen donar millors resultats i són més motivadores i significatives per a l'alumnat. Utilitzar un joc de rol, un escape room de verificació digital, un taller de creació de mems o stickers solen ser propostes que donen bons resultats.
- **En primera persona.** Parlar de les vivències personals sobre desinformació i assetjament pot constituir una experiència catàrtica i reparadora. Comentar a l'aula qüestions relacionades amb la desinformació i l'odi ajuda els alumnes a veure que no és un problema propi, sinó social; que ells no són el problema, sinó que és extern i de tots.
- **En comunitat.** Buscar la complicitat de les famílies, d'altres integrants del professorat, de les biblioteques, dels periodistes dels mitjans de comunicació locals i altres institucions i associacions ajuda a aconseguir èxits amb un enfocament comunitari i durador.

7.4 Activitat didàctica per a primària

Nivell:

Educació primària, primer cicle (1r o 2n)

Àrea:

Educació cívica, valors ètics, ciutadania, pensament crític.

Durada:

3 sessions de 60 min

Competències:

Comprendre i interpretar textos orals i multimodals recollint el sentit general i la informació més rellevant; competència ciutadana; competència personal, social i d'aprendre a aprendre; expressar i comunicar de manera creativa idees, sentiments i emocions, experimentant amb les possibilitats del so, la imatge, el cos i els mitjans digitals, per produir obres pròpies.

Objectius:

En finalitzar l'activitat, l'alumnat serà capaç de:

1. Identificar exemples d'informació veraç i de mentides.
2. Reflexionar sobre com ens fan sentir les mentides.
3. Desenvolupar empatia cap a altres persones com a companys.
4. Treballar l'expressió artística.

Materials:

Per a aquesta activitat seran necessaris:

- Materials per a la creació artística com paper, cartolines, colors o retoladors.
- El còmic de *Bruna*.

Desenvolupament de l'activitat

Fase 1

Aproximació a la mentida

Treballem amb el grup una primera reflexió sobre què és la mentida i com la viuen a través de les preguntes següents:

Què és per a tu la mentida?

Recordes alguna mentida que et vas creure?

Qui et va mentir?

Com et vas sentir?

Proposem a l'alumnat crear un dibuix o collage sobre què és per a ells la mentida. Adicionalment, han d'escriure una redacció sobre què és la mentida, una ocasió en què es van creure una mentida i com es van sentir.

Objectiu: reflexionar sobre la mentida, arribar a una definició comuna i analitzar els seus sentiments i emocions al respecte.

Fase 2

Contextualització

Mirem el còmic *Bruna* i comentem amb l'alumnat què passa a cadascuna de les vinyetes del còmic.

Font:
Revista Namaka

Plantegeu les preguntes següents per treballar l'expressió oral i escrita, la reflexió sobre què és un rumor i com ens afecta, conèixer les seves experiències i reflexionar sobre comportaments adequats en situacions similars.

- Quina història explica aquest còmic? Inventa i escriu o expressa oralment el que passa a cada vinyeta.
- La informació sobre per què la Bruna no ha anat a l'escola és real, falsa o un rumor? Què és una remor?
- Com creus que es poden sentir els companys que pensen que la Bruna ha tingut un accident?
- Alguna vegada algú t'ha explicat alguna cosa que al final no era així? Què vas fer? Vas comprovar la informació?
- Algun cop s'ha estès un rumor sobre alguna persona de classe o de l'escola que no fos cert i que el feia sentir malament? Explica el rumor i com es va sentir aquella persona.

Objectiu: diferenciar entre rumor i mentida, empatitzar amb les persones víctimes dels rumors malintencionats.

Fase 3

Verificació de la informació

A partir del còmic *Bruna*, treballem com verificar la informació:

Abans d'estendre el rumor de per què la Bruna no ha anat a l'escola, a qui podrien haver preguntat els companys per saber la informació?

De qui es poden fiar i de qui no per saber què li ha passat a la Bruna?

Si la persona que va escampar el rumor hagués esbrinat bé què li havia passat a Bruna i hagués donat la informació correcta, creus que els seus companys s'haurien preocupat?

Us proposem treballar en grups. Cada grup ha d'escriure en dos papers diferents un fet cert i una mentida sobre el mateix fet relacionat amb l'escola i que sigui comprovable. Per exemple: «la classe de 6è és al final del passadís de la segona planta» (mentida), «la classe de 6è és al principi del passadís de la tercera planta» (veritat). Han d'intercanviar un dels dos papers amb un altre grup, que ho ha de comprovar i per fer-ho pot utilitzar diferents estratègies: preguntar a un professor o professora; anar-ho a comprovar, etc.

Objectiu: aprendre estratègies per comprovar la informació, fomentar la curiositat i una actitud crítica i activa davant de les mentides.

Fase 4

Narratives de l'amor

Una de les contranarratives que hem vist abans en aquesta guia¹¹ són les narratives de l'amor, que pretenen difondre relats positius sobre col·lectius que pateixen estereotips o discriminació, com ara les persones d'origen migrat. Inspirant-nos en aquesta idea i adaptant els continguts a primària, proposem crear un gran mural de dibuixos i textos amb descripcions positives dels companys per reflexionar sobre quins efectes tenen els nostres comentaris negatius i positius sobre la resta de persones de l'aula.

? Alguna vegada has sentit opinions o crítiques sobre alguna altra persona de la classe o de la seva família? Com creus que es va sentir aquesta persona?

? Per què creus que de vegades diem més coses negatives que boniques?

Escull un company/a de la classe i fes-ne una descripció destacant aspectes positius de com és i coses que sap fer. Després feu-vos una foto junts i reuniu totes les fotos i descripcions per crear el «Mural de les coses boniques de classe». Pregunteu a cada persona com la fan sentir els comentaris bonics sobre ella.

Objectiu: reflexionar sobre les emocions de les crítiques i dels elogis, desenvolupar l'empatia.

¹¹ Vegeu la pàgina 49

Activitats d'avaluació

CRITERI	INDICADOR	INSTRUMENT
Identificació de rumors i mentides	Reconeix elements falsos i informacions sense confirmar	Observació en el debat grupal i a través de les redaccions inicials i les propostes de mentides i informació falsificada
Pensament crític	Busca estratègies eficaces per confirmar la informació	Activitat sobre verificació a través de les afirmacions dels companys
Creativitat	Proposa un dibuix sobre la mentida creativa	Producte de reflexió inicial sobre la mentida (dibuix o collage)
Participació	Contribueix activament al debat i treball en grup	Observació docent

Justificació pedagògica

L'activitat promou el pensament crític, ensenya a gestionar les emocions negatives de la mentida i dels comentaris malintencionats d'altres persones. La creació sobre la mentida permet a l'alumnat expressar els seus sentiments de manera artística. A més, el debat grupal sobre la mentida, el rumor i les emocions que generen ajuden a parlar més amb els companys i també amb el professorat sobre problemes que puguin aparèixer en el futur de conflictes interpersonals. Finalment, la creació d'un Mural de les coses boniques no només permet treballar l'expressió escrita, sinó que també contribueix a promoure una comunicació i una participació ètiques i positives.

7.5 Activitat didàctica per a secundària

Nivell:

Educació Secundària Obligatoria (ESO)

Àrea:

Educació cívica, valors ètics, ciutadania, pensament crític.

Durada:

1-2 sessions de 50-60 min

Competències:

Pensament crític, competència social i cívica, competència digital, alfabetització mediàtica, habilitats de debat i argumentació.

Objectius:

En finalitzar l'activitat, l'alumnat serà capaç de:

1. Identificar exemples de discurs d'odi, estigmatització i desinformació.
2. Analitzar críticament missatges mediàtics i propagandístics.
3. Diferenciar entre informació verificada i manipulació emocional.
4. Desenvolupar empatia cap a col·lectius vulnerables (menors migrants).
5. Elaborar contranarratives respectuoses i ètiques sobre migració, promovent inclusió i drets humans.

Materials:

- Imatge del cartell de Vox sobre els MENA¹².
- Articles informatius:
 - RedAIRescate: campaña de Vox contra los MENA
 - El País: desmontando el cartel de Vox
- Pissarra/Projector.
- Fulls i retoladors per a treball en grups.
- Exemples de campanyes inclusives o imatges de contranarratives migrants¹³.

Desenvolupament de l'activitat

Fase 1

Observació i primeres impressions (10 min)

1. Mostrar el cartell de Vox en pantalla.
2. Preguntar a l'alumnat:
 - Quins missatges transmet la imatge?
 - Qui hi apareix i com hi surt representat?
 - Quines emocions provoca el cartell?

Objectiu: Desenvolupar percepció crítica i expressió de sensacions inicials.

Fase 2

Contextualització informativa

Explicar què vol dir MENA i quina és la realitat dels menors estrangers no acompanyats.

1. Comparar amb les xifres del cartell, aclarint la desinformació.
2. Analitzar possibles efectes del cartell en l'opinió pública i en els menors.

Font clau: articles de RedAIRescate i *El País*.

Fase 3

Debat guiat

Dividir l'alumnat en grups de 3-5 i plantejar preguntes:

- Quines tècniques fa servir el cartell per generar por o rebuig?
- Es pot considerar un discurs d'odi o desinformació? Per què?
- Quines conseqüències podria tenir aquest missatge sobre la convivència i els drets dels menors?

Cada grup designa un portaveu per compartir-ne les conclusions.

Fase 4

Creació de contranarrativa migrant

Cada grup elabora una campanya alternativa, ètica i respectuosa, que promogui inclusió i drets humans.

1. Es recomana incloure:

- Valors que cal destacar: empatia, solidaritat, justícia, convivència.
- Missatges principals: fets reals sobre migració, respecte a menors, importància de la integració social.
- Format creatiu: cartell, frase, minivídeo, infografia, mem educatiu, còmic o relat breu.

2. Inspirar-se en exemples de contranarratives migrants, com ara campanyes d'ONG o mitjans de comunicació que visibilitzin la inclusió i trenquin estereotips negatius

Exemples d'idees per a l'alumnat:

- «Tots els menors es mereixen protecció, no etiquetes.»
- «La solidaritat no costa, la ignorància sí.»
- Infografia amb xifres reals de l'acolliment de menors i programes d'integració.

Fase 5

Presentació i tancament

- Cada grup presenta la contranarrativa a la resta de la classe.
- Reflexionar col·lectivament sobre com els missatges positius poden contrarestar el discurs d'odi i promoure la convivència.
- Subratllar la importància de verificar informació, detectar manipulació i promoure inclusió social.

Activitats d'avaluació

CRITERI	INDICADOR	INSTRUMENT
Identificació de discurs d'odi	Reconeix elements d'estigmatització, por o desinformació	Observació en debat i debat grupal
Pensament crític	Argumenta amb dades verificades i raonament lògic	Anàlisi de cartell i participació en el debat
Creativitat i ètica	Proposa campanyes inclusives i respectuoses	Producte final de contranarrativa (cartell, text o presentació)
Participació	Contribueix activament al debat i treball en grup	Observació docent

Justificació pedagògica

L'activitat promou pensament crític, ètica de la cura i ciutadania activa: ensenya a detectar discurs d'odi, fomenta l'empatia cap a col·lectius vulnerables i desenvolupa habilitats d'argumentació i comunicació ètica. La creació de contranarratives permet a l'alumnat transformar la indignació en acció positiva, tot reforçant valors de justícia social, inclusió i respecte pels drets humans.

7.6 Activitat didàctica per a batxillerat i cicles formatius

Nivell:

Batxillerat i cicles formatius

Àrea:

Ciutadania, ètica, filosofia, comunicació audiovisual, competència digital.

Durada:

1-2 sessions de 50-60 min

Competències:

Pensament crític, alfabetització digital, competència social i cívica, anàlisi de missatges, ètica digital, treball cooperatiu, habilitats de debat i argumentació.

Objectius:

En finalitzar l'activitat, l'alumnat serà capaç de:

1. Identificar exemples de discurs d'odi i de desinformació generats o amplificats per sistemes d'IA.
2. Analitzar críticament imatges, vídeos o textos creats amb IA (incloent-hi *deepfakes*).
3. Reconèixer els biaixos algorísmics i el seu efecte en la percepció social de determinats col·lectius (migrants, racialitzats, joves, etc.).
4. Diferenciar entre informació verificada, contingut manipulat i missatges dissenyats per provocar emocions negatives.
5. Dissenyar una contranarrativa ètica i responsable que promogui la convivència, la inclusió i l'empatia.
6. Desenvolupar una actitud activa i responsable davant de l'ús d'eines d'IA.

Materials:

- Projector o pantalla.
- *Smartphones* o *tablets* (opcional, per a cerca i creació de contingut).
- Exemples de desinformació creada o amplificada per IA:
 - Imatge manipulada o *deepfake* senzill (proposat pel docent)
 - Captures de pantalles de posts amb missatges d'odi generats per bots o perfils automatitzats
- Fulls, retoladors o eines digitals per al disseny.
- Exemples de campanyes positives i contranarratives de col·lectius migrants.
- Pissarra o mural per a notes col·lectives.

Desenvolupament de l'activitat

Fase 1

Observació i primeres impressions

Projectar el vídeo curt

«Vídeo mostra una professora musulmana ensenyant a resar a nens britànics»

https://www.instagram.com/reel/DQv1f_WjObr/?igsh=M3g2ZW92enN2eWM2

Preguntar a l'alumnat:

- Quin missatge transmet aquest vídeo?
- Quines emocions desperta?
- Et sembla real? Per què?
- Quin col·lectiu hi apareix i com és representat?

Objectiu: activar la percepció crítica i connectar amb les intuïcions de l'alumnat i els estereotips cap als musulmans.

Fase 2

Contextualització informativa i digital

Explicar breument:

- Que el vídeo és un *deepfake* generat per IA <https://maldita.es/malditobulo/20251112/video-muestra-una-profesora-musulmana-ensenando-a-rezar-a-ninos-britanicos/>
- Com els algorismes poden amplificar prejudicis o reforçar continguts d'odi sense «volar».
- Quins efectes pot tenir aquesta desinformació a la vida real (estereotips, criminalització, por col·lectiva).

Compareu el contingut mostrat amb informació verificada.

L'alumnat pot buscar imatges de persones migrants amb la IA.

Com es representen?

En reconeixes els biaixos?

De què serveixen les boles?

A qui li serveixen les boles?

L'alumnat pot buscar boles a les xarxes socials que contribueixin a reforçar l'estigmatització. El/ La docent en pot mostrar alguns exemples: https://www.eldiario.es/desalambre/seis-bulos-in-migracion-han-difundido-2021_1_8619197.html

Objectiu: desmuntar la desinformació i visibilitzar les conseqüències socials de l'ús irresponsable de la IA.

Fase 3

Debat guiat en grups

Agrupar la classe en equips de 3-5 estudiants i plantejar:

- Com pot contribuir la IA a reforçar els estereotips?
- El vídeo de la professora resant és discurs d'odi, desinformació o totes dues coses?
- Per què?
- Quins riscos té per a la convivència i per a col·lectius vulnerables la IA?
- Alguna vegada heu vist continguts així a les xarxes?

Cada grup tria un portaveu per resumir les seves conclusions.

Objectiu: afavorir la reflexió col·laborativa, l'escolta activa i l'argumentació amb evidència.

Fase 4

Creació de contranarrativa positiva amb IA

Cada grup elaborarà una campanya alternativa, ètica i respectuosa, que contraresti una de les boles, *deepfakes* o missatges d'odi que han trobat a les xarxes.

Hauran d'utilitzar la IA sota supervisió, reflexionant sobre el seu ús responsable per fer la campanya.

Es pot fer:

- Un cartell o una infografia
- Un mem educatiu amb missatge positiu.
- Un minigió de vídeo curt.
- Una story simulada d'Instagram.
- Un àudio breu tipus pòdcast.

La campanya ha d'incloure:

- Valors: empatia, solidaritat, convivència, diversitat.
- Dades verificades que desmuntin prejudicis.
- Un missatge positiu adreçat a la comunitat educativa.

Objectiu: empoderar l'alumnat per crear missatges constructius que enforteixin la convivència.

Fase 5

Presentació i tancament

Cada grup mostra la contranarrativa.

- Què hem après sobre la IA i el seu impacte a la societat?
- La IA és neutral?
- Hi pot haver una IA responsable?
- Com podem frenar el discurs d'odi des de l'aula i les xarxes?
- Quina responsabilitat tenim com a creadors i consumidors de contingut digital?

Objectiu: convertir l'anàlisi en aprenentatge ètic i acció positiva.

Activitats d'avaluació

CRITERI	INDICADOR	INSTRUMENT
Identificació de discurs d'odi	Reconeix estereotips, manipulació i biaixos a la imatge o contingut	Observació en debat i posada en comú
Pensament crític	Argumenta amb dades verificades, distingeix entre informació real i manipulada	Anàlisi del contingut i participació en debat
Ètica i creativitat	Proposa campanyes respectuoses i fonamentades	Producte final: cartell, mem, infografia o peça digital
Competència digital	Identifica riscos i usos ètics de la IA	Reflexions en l'activitat i ús responsable d'eines
Participació	Col·labora amb el grup i s'expressa amb respecte	Observació docent

Justificació pedagògica

L'activitat aborda la IA des d'una perspectiva ètica, crítica i ciutadana. Permet a l'alumnat comprendre com funcionen els algorismes, els riscos i la seva influència en la construcció d'imaginari socials. Quan analitzem continguts d'odi i desinformació, l'alumnat aprèn a detectar manipulacions i desenvolupa habilitats de lectura crítica de l'entorn digital. La creació de contranarratives fomenta empatia, responsabilitat i creativitat, i empodera l'alumnat per transformar missatges nocius en discursos inclusius i respectuosos. Aquesta experiència promou una ciutadania activa, conscient dels drets humans i compromesa amb la convivència democràtica.

7.7 Altres activitats

7.7.1 Més enllà del gol: enfrontant l'odi al futbol

OBJECTIUS

- Comprendre què és el discurs d'odi i com es manifesta.
- Analitzar exemples reals de violència racista vinculats al futbol professional.
- Reflexionar sobre l'impacte social i personal d'aquests discursos.
- Fomentar el respecte, l'empatia i les estratègies per combatre l'odi.

FASES DE L'ACTIVITAT

> Inici — Posada en context

Pregunta al grup:

Què enteneu per discurs d'odi? On es pot veure (esports, xarxes, mitjans)?

Aclareix la definició:

Llenguatge o accions que ataquen una persona o un grup per característiques com la raça, l'origen, la religió o la identitat.

Esmenta que no són només opinions fortes, sinó que quan es creuen certs límits, causen **dany real i generen exclusió**.

> Lectura i comprensió de casos

Reparteix resums de les notícies:

Cas 1 — Iñaki Williams

Un aficionat va ser condemnat a **un any de presó**, una multa i la prohibició d'accedir a estadis per **insults racistes a Iñaki Williams** en un partit de futbol¹⁴. El País

Cas 2 — Lamine Yamal

Informes de monitoratge de xarxes mostren que Lamine Yamal (jugador jove i molt visible) rep una **gran quantitat d'atacs racistes a les xarxes**, inclosos insults xenòfobs i racials¹⁵. El País

¹⁴ Notícia d'El País sobre Iñaki Williams <https://elpais.com/deportes/futbol/2025-09-03/un-ano-de-carcel-y-dos-sin-ir-al-futbol-por-los-insultos-racistas-a-inaki-williams.html>

¹⁵ Notícia d'El País sobre Lamine Yamal https://elpais.com/deportes/futbol/2025-11-08/un-ano-de-rastreo-del-discurso-de-odio-en-redes-lamine-yamal-a-quien-llaman-moro-de-mierda-concentra-el-60-de-los-ataques-racistas.html/?utm_source=chatgpt.com

Després de la lectura, els alumnes poden respondre en veu alta:

Quin tipus de comportament racista apareix en cada cas?

Quines conseqüències va tenir o podria tenir (socials, personals)?

És «una broma» o una cosa seriosa? Per què?

> Discussió en grups — Anàlisi d'actituds

Divideix la classe en grups i dona'ls **targetes amb situacions** relacionades amb el futbol i el discurs d'odi (p. ex., comentaris a xarxes, càntics a l'estadi, insults per procedència, estereotips).

Cada grup ha de:

1. **Identificar** si és discurs d'odi o no.
2. **Explicar per què**.
3. **Proposar una resposta ètica:**
 - Què faries tu si fossis jugador/a?
 - I si fossis aficionat/da present?
 - I si fossis entrenador/a o àrbitre/a?

Exemple de targeta:

«Durant un partit, a Twitter algú respon a un gol amb:
"Aquest moro no pot jugar a Europa, hauria de tornar al seu país."»

> Porta oberta — Minidebat

En plenària:

Per què creieu que al futbol es reproduïxen aquests discursos?

Hi influeixen les xarxes socials?

Quina responsabilitat hi tenen els clubs, les lligues i la societat?

Pots insistir que **l'esport i la visibilitat pública no justifiquen l'odi**: són exemples que mostren com es reproduïxen els prejudicis més generals.

> Tancament — Compromisos de convivència

Per acabar, cada alumne/a escriu en una targeta una acció concreta que es compromet a fer per combatre el discurs d'odi al seu entorn (a les xarxes, a l'institut, amb amistats).

Exemples:

«Si algú fa un comentari racista en un grup de WhatsApp, ho assenyalaré i explicaré per què fa mal.»

«Compartiré informació sobre el respecte a l'esport.»

Es poden enganxar les propostes en un mural d'aula o recollir-les per entregar-les després.

> Reflexió final

L'esport uneix, celebra la diversitat i hauria de ser un espai de respecte. Quan veiem racisme o insults, no és un «assumpte de futbol»: és un reflex de prejudicis arrelats que **podem rebutjar col·lectivament**.

7.7.2 És només un joc? Llenguatge, homofòbia i discurs d'odi

OBJECTIUS

- Identificar manifestacions quotidianes d'homofòbia en el llenguatge juvenil.
- Comprendre com certs «jocs» o bromes reproduïxen discurs d'odi.
- Analitzar l'impacte emocional i social de l'homofòbia, fins i tot quan no és explícita.
- Fomentar actituds de respecte, inclusió i responsabilitat col·lectiva.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

> Inici — Activació d'idees prèvies

Planteja al grup les preguntes següents (sense demanar experiències personals):

Heu sentit mai l'expressió «el que es mogui és gai»?

En quins contextos se sol dir: jocs, bromes, esbarjo, xarxes socials?

Creieu que dir gai d'aquesta manera és neutre, graciós o pot ser ofensiu?

El professorat recull respostes sense jutjar, per visibilitzar la **normalització del llenguatge homòfob**.

> Lectura guiada — Anàlisi del cas

Visionament d'exemples de la «broma viral» de qui es mogui és gai¹⁶

* Nota per a l'equip docent: El joc viral «el que es mogui és gai» s'ha estès entre nens i adolescents. Tot i que es presenta com una broma, utilitza la paraula gai com a càstig o burla, reforçant la idea que ser homosexual és una cosa negativa, ridícula o vergonyosa. Més informació:

Després de veure el vídeo es plantegen preguntes de comprensió:

Per què es considera que aquest joc pot ser homòfob?

Quin missatge transmet sobre les persones LGTBIQ+?

Per què creieu que moltes persones el repeteixen «sense mala intenció»?

¹⁶ Vídeo <https://www.youtube.com/watch?v=FPx1gy5xXE8>

> Treball en grups — Broma o discurs d'odi?

Dividiu la classe en petits grups. Cada grup rep **situacions breus** relacionades amb llenguatge quotidià:

Exemples de targetes:

«No ploris, sembles gai.»

«Això és de maricons.»

«Tranquil, només és un joc.»

«Al pati diuen "l'últim és gai".»

Cada grup ha de respondre:

1. És una broma o un discurs d'odi? Per què?
2. A qui pot afectar aquest comentari?
3. Quin efecte té repetir-lo moltes vegades en un entorn escolar?
4. Com es podria dir o actuar d'una altra manera?

Es reforça la idea d'**homofòbia estructural**: no cal insultar directament per excloure o fer mal.

> Posada en comú — Debat guiat

Amb el grup gran, s'aborden qüestions clau:

Hi ha coes que poden fer mal encara que no hi hagi «mala intenció»?

Per què fer servir una identitat (ser gai) com a insult reforça la discriminació?

Quina responsabilitat tenim quan riem, callem o repetim aquestes bromes?

El docent introdueix el concepte de:

Discurs d'odi quotidià: expressions normalitzades que perpetuen desigualtats.

> Tancament — Compromís i alternatives

Cada alumne/a escriu de forma anònima una resposta a una d'aquestes frases:

«La propera vegada que senti una broma homòfoba, jo...»

«Una manera de jugar o fer broma sense excloure ningú seria...»

Es pot tancar amb un missatge clar:

Les paraules construeixen el clima de l'aula. El que sembla un joc es pot convertir en una forma d'exclusió.

8 Per saber-ne més: experiències educatives inspiradores

Podem trobar moltíssimes experiències inspiradores per treballar els temes que recull aquesta guia. Aquest apartat en recull algunes.

> El que jo sé sobre Europa: tallers intergeneracionals

Un dels projectes empoderadors davant de la desinformació és «El que jo sé sobre Europa. I tu, què en saps?». És un projecte de tallers intergeneracionals sobre desinformació, Unió Europea i valors democràtics.

El projecte, impulsat per la representació de la Comissió Europea a Barcelona i la Diputació de Barcelona, i creat i desenvolupat per Learn to Check inclou tallers de l'equip de formadors de LTC a un grup d'ESO o batxillerat. Una part d'aquest alumnat, al seu torn, ha de formar un grup d'adults o persones grans. A més, després de la formació dels adolescents o joves als adults, Learn to Check organitza una gimcana de reptes de verificació que han de resoldre de manera conjunta en equips intergeneracionals, és a dir, grups formats per joves i gent gran.

L'objectiu d'aquesta experiència és conscienciar sobre la desinformació i els danys als drets i a les democràcies; fomentar el coneixement de com verificar informació, fotografies, vídeos i continguts generats per IA; promoure l'intercanvi generacional en un món en què les diferents generacions s'informen i es comuniquen de manera aïllada a través de diferents pantalles (mòbils, tauletes, televisió) i també potenciar el coneixement del vell continent i els valors democràtics a través del coneixement de la història en primera persona per part dels adults. En aquests tallers, que han arribat a més de 500 persones i que s'han celebrat a les biblioteques de diferents poblacions de la demarcació de Barcelona, els joves ensenyen als grans habilitats digitals, i els grans comparteixen amb els més joves la seva experiència personal i la seva saviesa. En aquest projecte, hi va haver un gran treball conjunt entre la biblioteca municipal, el centre educatiu, una entitat d'AMI i la comunitat. Us atreviu a organitzar una experiència similar amb l'alumnat i les famílies del vostre centre educatiu?

QR vídeo en anglès *Intergenerational MIL Workshops*
«El que jo sé sobre Europa. I tu, què en saps»

Foto: Un moment del taller «El que jo sé sobre Europa»

> Stickers i mems feministes

Donestech és un col·lectiu ciberfeminista creat el 2006 que treballa sobre la relació entre gènere i TIC des d'una perspectiva crítica i feminista. Porta a terme una tasca pionera i reconeguda a l'àmbit ciberfeminista i de l'autodefensa digital feminista. Donestech ha liderat juntament amb altres organitzacions la creació de Fembloc, un projecte d'abordatge de les violències masclistes digitals a Catalunya. Entre les moltes activitats que realitzen, s'hi inclou la formació a diferents col·lectius. Una de les seves formacions per conscienciar sobre la privadesa digital, les violències masclistes digitals i l'autodefensa feminista és el taller d'*stickers* i mems feministes.

L'activitat treballa com detectar les violències masclistes digitals i com s'articula l'ecosistema digital que les facilita: xarxes socials, videojocs, aplicacions de missatgeria... A partir de situacions reals i dinàmiques participatives, s'aprenen estratègies d'autodefensa digital feminista: eines per protegir la privadesa, pautes de seguretat bàsica, formes de promoure l'autocura i la cura entre les adolescents i les dones. El taller empodera les participants a respondre de forma creativa i empoderadora amb la creació de contracampanyes. Es dissenyen *stickers* feministes amb lemes o mems que transmeten missatges de suport, resistència i cura digital.

Foto: Stickers creats al taller de sensibilització en violències masclistes digitals de Donestech

> AMI no m'enganyen

La biblioteca de Cocentaina (Alacant) va desenvolupar l'activitat «AMI no m'enganyen», que consistia en una formació i una gimcana sobre com verificar notícies i imatges, sobre les teories de la conspiració i la fauna de la desinformació, és a dir, els diferents actors que difonen falsedats. L'activitat es va dirigir a joves de 15 i 16 anys del municipi que, a més, van preparar un programa de ràdio per donar a conèixer a la ciutadania el que havien après. La iniciativa va teixir la col·laboració entre la biblioteca, els centres educatius, la ràdio local i una associació artística del municipi que va preparar el mar-xandatge.

> Fake Over

A Vedruna Prats de la Carrera van treballar sobre la desinformació amb alumnat de 1r d'ESO. Ho van fer a través de la lectura i el comentari del llibre *Fake Over* (editorial Flamboyant), de Nereida Carrillo i Alberto Montt. L'alumnat va aprendre sobre els diferents tipus de desinformació, les conseqüències negatives que comporta i va aprendre a verificar informació, fotografies, vídeos i altres continguts. L'activitat va servir perquè l'alumnat identifiqués la desinformació que li arriba per xarxes socials i s'empoderés per verificar i generar un debat a classe sobre aquests continguts i com els perjudiquen.

> No me'ls toquis!

El projecte «No me'ls toquis! Defensem els drets de la infància davant de la desinformació» va celebrar dues edicions, impulsat per UNICEF Espanya i Learn to Check, amb el suport d'AECID. La iniciativa va consistir en formació per a professorat per part de l'equip de Learn to Check, que també els va acompanyar en el disseny d'activitats d'AMI per a l'alumnat. En dos cursos acadèmics, el projecte va arribar a 800 nens i ne-

nes de diferents edats i de diferents parts del territori espanyol. Un d'aquests centres va ser el CEIP Melquíades Hidalgo, que va treballar la desinformació i la verificació amb els seus alumnes a través del pensament crític, la informació més propera i l'expressió artística. El professorat va penjar en un passadís informacions sobre el centre que l'alumnat havia de verificar. A més, es va treballar la creació de collages i altres obres artístiques sobre la defensa dels drets de la infància i de l'adolescència.

Recursos

“Periodisme, notícies falses i desinformació. Manual d'educació i capacitat en periodisme”

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373349>

“Guia per a l'alfabetització mediàtica en verificació digital”

https://digitalfuturesociety.com/app/uploads/sites/9/2021/03/Guia_para_la_alfabetizacion_mediatica.pdf

“Noves narratives migratòries per substituir el discurs d'odi. Fundación porCausa”

https://porcausa.org/wp-content/uploads/2020/02/Dossier_Nuevas-Narrativas-para-reemplazar-el-discurso-del-odio.pdf

“Manual de verificació”

<https://verificationhandbook.com/downloads/manual.de.verificacion.pdf>

“Directrius per a professors i educadors sobre la lluita contra la desinformació i la promoció de l'alfabetització digital a través de l'educació i la formació”

<https://op.europa.eu/es/publication-detail/-/publication/a224c235-4843-11ed-92ed-01aa75ed71a1>

“Joc de rol virtuals del Parlament Europeu”

<https://virtual-role-play-game.digital-journey.europarl.europa.eu/#/>

“Pensar críticament. Fer clic sàviament”

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385119>

“9 llibres per treballar la mentida a la literatura infantil”

<https://learntocheck.org/item/9-libros-para-trabajar-la-mentira-en-la-literatura-infantil/>

“6 llibres per treballar la mentida a la literatura a primària”

<https://learntocheck.org/item/7-libros-para-trabajar-la-mentira-en-la-literatura-de-primaria/>

“No more haters”

<https://www.nomorehaters.es/>

“L’aventura de caçar mentides, situació d’aprenentatge per a primària”
<https://learntocheck.org/item/la-gran-aventura-de-cacar-mentides-sa-per-a-primaria/>

“Ets capaç de conspirar? Situació d’aprenentatge per a ESO”
<https://learntocheck.org/item/eres-capaz-de-conspirar-situacion-de-aprendizaje-para-eso/>

“Unitats didàctiques INCIBE”
<https://www.incibe.es/menores/educadores/materiales-didacticos/unidades-didacticas-20>

“Conjunt de recursos pràctics per treballar el discurs d’odi a l’aula”
https://www.moviendote.org/wp-content/uploads/2022/02/RecursosFrenteDiscursoOdio6_compressed.pdf

Referències

Bradshaw, S., Bailey, H. y Howard, P.N. (2021). **“Industrialized Disinformation: 2020 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation, Oxford Internet Institute”** <https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/12/2021/01/CyberTroop-Report-2020-v.2.pdf>

CIDOB (2024) **“La regulación europea de la IA ante los sesgos y riesgos de discriminación algorítmica en contextos migratorios”**
<https://www.cidob.org/publicaciones/regulacion-europea-ia-ante-sesgos-riesgos-discriminacion-algoritmica-contextos>

Comissió Europea (2018). **“A multi-dimensional approach to disinformation. Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation”** <https://bit.ly/37TYo2T>

Servei Europeu d’Acció Exterior. (2024). **2nd EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats.**
https://www.eeas.europa.eu/eeas/2nd-eeas-report-foreign-information-manipulation-and-interference-threats_en

FEDE (2023) **“¿Cómo se informa sobre Inteligencia Artificial? Análisis y recomendaciones con perspectiva de derechos humanos”** https://www.lafede.cat/wp-content/uploads/2023/02/inteligencia-artificial-ES-_final.pdf?utm_source=chatgpt.com

Gil de Zúñiga, H., y Diehl, T. (2019). **“News finds me perception and democracy: Effects on political knowledge, political interest, and voting”** *New Media & Society*, 21(6), 1253–1271. doi:10.1177/1461444818817548

Nacions Unides (2025) **“¿Qué es el discurso de odio?”**
<https://www.un.org/es/hate-speech/understanding-hate-speech/what-is-hate-speech>

Plan International (2021). **“The Truth Gap”** <https://plan-international.es/the-truth-gap-desinformadas-online>

The Self Investigation. **“Acoso en línea”** <https://theselfinvestigation.com/es/fact-checkers-toolkit/online-harassment/>

Truax, Eileen (2025). “**Autorrepresentación mediática de la juventud de origen inmigrante en España. Una aproximación a las estrategias discursivas de los jóvenes de origen inmigrante sobre sí mismos y sobre la migración**” <https://www.tesisenred.net/handle/10803/695671>

UNESCO (2018). **Consell Executiu 205 EX/34 Rev.** https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265509_spa

Wardle C. y Derakshan, H., “**Thinking about ‘information disorder’: formats of misinformation, disinformation and mal-information**”, en Journalism, Fake News and Disinformation. Handbook for journalism, education and Training, IRETON, C. Y POSETTI, J. (eds.), UNESCO, París, 2018, págs. 44-56 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265552>

Xarxa Barcelona “**Antirumors**” <https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/estrategia-bcn-antirumors/participacio/xarxa-bcn-antirumors>

Assemblea de
Cooperació
per la Pau

www.acppasamblea.org

**Generalitat
de Catalunya**

**Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament**

Aquesta guia compta amb el finançament de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament.
El contingut és responsabilitat exclusiva d'ACPP i no reflecteix, necessàriament, la postura de l'ACCD.